

146456

T.C.

Trakya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

DİNAR YÖRESİ VE AĞIZLARI (İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Şadiye KAYALAR

Danışman
Yrd.Doç.Dr. Çağrı Özdarendeli

Edirne - 2003

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK
LİSANS TEZİ olarak Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

(imza)

Başkan...Prof.Dr. Mahmut KASGARLI

Akademik Ünvanı, Adı-Soyadı

(imza)

Üye...Doç.Dr. Musa DUMAN

Akademik Ünvanı, Adı-Soyadı

(imza)

Üye...Yrd. Doç. Dr. Gökçe DOĞRUSÖZ

Akademik Ünvanı, Adı-Soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2003

(İmza)

Akademik Ünvanı, Adı-Soyadı

Enstitü Müdürü

Tez Veri Giriş Formu

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv.Kodu:

*Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez yazarının

Soyadı : KAYALAR

Adı : Şadiye

Tezin Türkçe Adı: Dinar Yöresi ve Ağızları (inceleme-metin-sözlük)

Tezin Yabancı Dildeki Adı : Dinar Environs and Dialects(examine-text-dictionary)

Tezin Yapıldığı

Üniversite : Trakya Üniv.

Enstitü : Sosyal Bilimler

Yılı : 2003

Diğer Kuruluşlar :

Tezin Türü : 1- Yüksek Lisans

Dili : Türkçe

Sayfa Sayısı : 104

Tez Danışmanının

Ünvanı : Yrd. Doç. Dr.

Adı : Çağrı

Soyadı : ÖZDARENDELİ

Türkçe Anahtar Kelimeler :

- 1- Ağız
- 2- Dinar
- 3- Ses
- 4- Ünlü
- 5- Ünsüz

İngilizce Anahtar Kelimeler :

- 1- Dialect
- 2- Dinar (The County of Afyon)
- 3- Voice
- 4- Vocal
- 5- Konsanat

Tarih :

imza :

ÖZET

Çalışmamız derleme ve inceleme olmak üzere iki araştırma tekniğiyle meydana geldi. Önce konumuz olan bölgede dolaşarak incelememize materyal teşkil edecek olan metinleri kasete aldık. Bunu yaparken araştırma bölgemizin bu konudaki özelliklerini verebilecek 7 ayrı yerleşim yerine giderek 13 şahısla görüştük.

İkinci aşamada kasete aldığımız metinleri yazıya döktük. Bunu yaparken Türk Dil Kurumu'nun "Ağız Araştırmaları Transkripsiyon Sistemi"ni kullandık.

İncelememiz, ses bilgisi ve şekil bilgisi olmak üzere iki bölümdür. Her iki bölümde de bölge ağzının özellikleri tespit edilip yazı dili ile farklılıkları ortaya kondu.

Sonuç başlığı ile yaptığımız tespitleri maddeler halinde verdik. Bölgeye özgü ve söyleyiş farkından dolayı anlaşılması güç olan kelimeler için küçük bir sözlük yaptık.

SUMMARY

Our work become with two search technique which are collection examination. First we went around the subject area and recorded the text and these materials become our examine format this work.

We went 7 different settlements that give our specific research subject and we interviewed with 13 person.

In the second rank we wrote to cossets record texts up. We used Turkish Language Institution's "Dialect Research Transcription System" in our work.

Our examine become in two parts; sound knowledge and from knowledge. In both parts we established the dialect specialities forward write it up.

Our result headline we gave our proving with paragraphs.

We put in order a small dictionary for incomprehensible and specific pronunciation word.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	x
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ.....	xii

GİRİŞ

TARİHÇE	1
Firik Devri.....	1
Celainai (Celenae, Gelene) M.Ö.1200	2
Pers Devri.....	2
İran Yönetiminin Sonu ve İskender Zamanı	3
Helenistik Çağ.....	3
Apameia Kibotos.....	4
Roma Çağı (M.Ö. 72 - M.S. 395)	4
Türkmenler'in Yerleşmesi ve Geyikler Köyü.....	4

SES BİLGİSİ

ÜNLÜLER	6
A. SES OLAYLARIYLA İLGİLİ UZUN ÜNLÜLER	7
1. Ünsüz Düşmesi ile Oluşan Uzun Ünlüler	7
2. Hece Kaynaşmasıyla Oluşan Uzun Ünlüler	9
3. Ünlü Karşılaşmasından Doğan Uzun Ünlüler	10
4. Tonlamayla Uzatılmış Ünlüler	10
B. KISA ÜNLÜLER	11
1. Aslı Uzun Olan Ünlülerin Normalleşmesi	11
2. Aslı Normal Uzunlukta Olan Ünlülerin Kısalması	11

İKİZ ÜNLÜLER	12
A. EŞİT İKİZ ÜNLÜLER	12
B. YÜKSELEN İKİZ ÜNLÜLER	13
C. ALÇALAN İKİZ ÜNLÜLER	13
GENİZ ÜNLÜLERİ	13
ÜNLÜ UYUMU	13
A. KALINLIK-İNCELİK UYUMU	14
1. Alınma Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu	15
2. Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması	15
B. DÜZLÜK-YUVARLAKLIK UYUMU	17
Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması	17
ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ	18
1. Kalın Ünlülerin İncelmesi	18
2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması	19
3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	20
4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi	21
5. Geniş Ünlülerin Daralması	22
6. Dar Ünlülerin Genişlemesi.....	23
ÜNLÜ DÜŞMESİ	23
A. ORTADA ÜNLÜ DÜŞMESİ	23
1. Vurgusuz Orta Hecede	23
2. Birleşik Kelimelerde	24
3. Yön Hali Ekinin Ünlüsünün Düşmesi.....	24
4. Yazı dilimizde de görülen –iken zarf fiil ekinin ünlüsünün düşmesi.....	24

5. i- fiilin ünlüsünün düşmesi.....	24
6. Vasıta Halinin Ünlüsünün Düşmesi	24
7. Ünlü Birleşmesinden Dolayı	24
B. SONDA ÜNLÜ DÜŞMESİ.....	25
ÜNLÜ TÜREMESİ	25
1. Başta Ünlü Türemesi.....	25
2. Ortada Ünlü Türemesi	26
3. Sonda Ünlü Türemesi.....	26
ÜNLÜ BİRLEŞMESİ	26
ÜNSÜZLER	26
ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ	29
Sedalılaşıma (Tonlulaşıma).....	29
Sedasızlaşma (Tonsuzlaşma)	31
Süreklileşme	31
Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler	32
Süreksizleşme	32
ÜNSÜZ BENZEŞMESİ	32
A. İLERLEYİCİ BENZEŞME	32
1. Yarı Benzeşme	32
2. Tam Benzeşme	33
B. GERİLEYİCİ BENZEŞME	34
İKİZ ÜNSÜZLERİN TEKLEŞMESİ	34

ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ.....	34
ÜNSÜZ DÜŞMESİ.....	34
1. Başta Ünsüz Düşmesi.....	34
2. Ortada Ünsüz Düşmesi.....	35
3. Sonda Ünsüz Düşmesi.....	36
HECE KAYNAŞMASI	36
HECE DÜŞMESİ	37
YER DEĞİŞTİRME	39
ÜNSÜZ TÜREMESİ.....	39
1. Ortada Ünsüz Türemesi.....	39
2. Sonda Ünsüz Türemesi	39
ŞEKİL BİLGİSİ	
İSİMLER	40
1.Çokluk Ekleri	40
2. İyelik Ekleri.....	41
3. Aitlik Eki.....	41
4. Hâl Ekleri	42
ZAMİRLER.....	44
1. Şahıs Zamirleri	44
2. İşaret Zamirleri	45
3. Dönüşlülük Zamiri	46
4. Soru Zamirleri	46
5. Belirsizlik Zamirleri	46

SIFATLAR	47
1. Niteleme Sıfatları	47
2. Belirtme Sıfatları.....	47
ZARFLAR	48
1. Zaman zarfları	49
2. Yer-yön zarfları	49
3. Hâl (Durum) zarfları	49
4. Azlık-çokluk zarfları	49
5. Soru zarfları	50
EDATLAR	50
1. Çekim Edatları	51
2. Bağlama Edatları	51
3. Kuvvetlendirme Edatları	51
4. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları	51
5. Soru Edatları	52
6. Çağırma-Hitap Edatları	52
7. Cevap Edatları	52
8. Ünlemler	52
9. Gösterme Edatları	52
10. Tekerrür Edatları	52
FİİLLER	53
A. ŞAHIS EKLERİ	53
B. ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ	53

C. EK-FİİL (CEVHER FİİL).....	60
D. İSİM – FİİLLER	62
E. SIFAT - FİİLLER	62
F. ZARF – FİİLLER	62
SONUÇ.....	63
METİNLER.....	66
SÖZLÜK	92
KAYNAKÇA	104

ÖNSÖZ

Dil, insanların günlük hayatlarını sürdürebilmeleri için muhtaç oldukları en önemli değerlerdendir. Fertlerin yalnızca günlük zorunlu ihtiyaçlarını karşılamakta kullanılmakla kalmayıp -bütün toplumlar için geçerli olan- o toplumun sahip olduğu değerlerin, mekân ve zaman sınırlarını aşarak bin yılların ötesine taşır. Dil, bir milletin kültürünü yaşatmakla, o milletin hayatiyetinin devamını da sağlar. Türk milleti olarak binlerce yıldır varlığımızı sürdürüyor ve sürdürmek istiyorsak bunu her daim dilimize borçluyuz.

Türkçe'nin dünyanın dört bir köşesine ulaşan dağınık bir coğrafya içerisinde konuşulup tarihi boyunca değişik alfabelerle yazılmış olmasına ve yüzyıllardır yapılan yanlış müdahalelere rağmen hâlâ güçlü ve ayakta olmasına bakılırsa ne denli sağlam temelleri olduğu anlaşılır. Zira Türkçe dünya kurulalıdan beri konuşulup yazılan dillerin arasında ilk sıralarda yer alır.

Türkçe'nin uçsuz bucaksız olduğunu anladığımız zaman bu konuyla ilgili çalışmalar yapmaya karar verdik ve bu uçsuz bucaksız sahanın bir köşesini ilgililere sunalım istedik.

Çalışma sahamız ve benim memleketim olan Dinar ilçesinin 1998 yılı verilerine göre toplam 56 köyü ve 9 kasabası vardır.

Derlememiz sırasında bütün yerleşim yerlerine ulaşmak yerine aynı özelliği gösteren bölgeler tespit edip, buralardan metin aldık. Bunu yaparken ağız özelliği birbirinden farklı ve merkez ilçeye en yakın ve en uzak köylerden metin derlemeye çalıştık. 7 yerleşim yerinden 13 şahısla görüşüp 15 metin derledik.

Derlediğimiz metinlerin konuları, hayat hikayeleri, çiftçilik, hayvancılık, örf, adet, gelenek, görenek, yetenekler ve halk hikayeleridir. Derlemeleri yaparken birçok yönden zorlandığımızı belirtmek gerekir. Bizleri efsane, masal, mâni, türkü gibi metinleri anlatacak şahısların çok az kaldığını görmek üzdü. Böylece ağız çalışmalarının önemini bir kez daha -fazlasıyla- anlamış olduk.

Derlemeleri yaparken seçtiğimiz kişilere özellikle dikkat ettik. Çünkü teknoloji ile fazla yakınlığı olmayan, kaynak şahıs niteliğindeki kişilerle görüşmek istiyorduk. Nitekim amacımıza büyük ölçüde ulaştık. Fakat bu amacın, metin sayımızın çok fazla olamaması gibi bir karşılığı oldu.

Kasetlere aldığımız metinleri yazıya dökerken -yörenin insanı olmamıza rağmen- defalarca dinlemek zorunda kaldık. Konuşma dilinin, özellikle ses bilgisi yönünden zenginliğini bizzat yaşayarak öğrendik.

Metinleri yazıya dökerken Türk Dil Kurumu'nun "Ağız Araştırmaları Transkripsiyon Sistemi"ni kullandık. Örnekler verilirken < işaretini kullandık. Örneklerin yanındaki rakamların (I-15) birincisi metin numarası, ikincisi satır numarasıdır.

Çalışmamız sırasında ağızlar üzerinde yapılmış önceki çalışmaları gözden geçirerek onlardan yararlandık. Böylece diğer bölge ağızları ile bölgemiz ağızı arasındaki farklı ve benzer tarafları görme imkanımız oldu. Mesela; şimdiki zaman çekiminde Dinar ağızında nadir rastladığımız başlıyoruz örneğinin Edirne ili ağızlarında da görüldüğünü tespit ettik*.

Çalışmamızın en başında teşviklerinden ve daha sonraki yardımlarından dolayı değerli hocam Yard.Doç.Dr. Çağrı ÖZDARENDELİ'ye, değerli hocam Prof.Dr. Mahmut KAŞGARLI'ya, sevgili hocam Dr. Fatma Sibel BAYRAKTAR'a, Dinar ile ilgili kaynaklara ulaşmamda yardımını esirgemeyen Dinar Belediyesi görevlilerine, her türlü şartta beni misafir eden, çalışmama ilgi göstertip malzeme veren bütün hemşehrilerime, gezdiğim bütün yerlerde benimle olan anne ve babama, sevgili Meltem'e ve Zuhâl'e teşekkür ederim.

Şadiye KAYALAR

Haziran, 2003

---

* Bkz. Kolay, Emin. Edirne İli Ağızları, Ankara 1998.

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

ÜNLÜLER:

- : Ünlüler üzerinde uzunluk işareti
- ˘ : Ünlüler üzerinde kısalık işareti
- á : a-e arası ünlü
- í : ı-i arası ünlü
- ó : o-ö arası ünlü
- ú : u-ü arası ünlü
- è : e-i arası ünlü
- ˜ : ünlüler üzerinde nazallık işareti.
- : yükselen ton.
- ː : ulla işareti.

ÜNSÜZLER

- ğ : arka damak g'si
- g : orta damak g'si
- h : hırıltılı h
- ķ : arka damak k'sı
- k : boğaz k'sı
- ñ : geniz (nazal) n'si
- K : k-g arası ünsüz
- Ķ : ķ- ģ arası ünsüz
- P : p-b arası ünsüz
- T : t-d arası ünsüz
- ° : ünsüzler altında belirsizlik (düşmek üzere işareti)
- ' : vurgu işareti (vurgulanan hecelerden önce)

GİRİŞ

TARİHÇE

14.yy'da Arap gezgin İbn-i Batuta Anadolu'yu gezerken, Sandıklı dolaylarından geçer. Orada Dingler diye bir yerleşim yerinden söz edildiğini duyar.

Evliya Çelebi ise, Dikler kasabasından söz açar ve der ki: “Aşıklı nahiyesi altıyüz toprak örtülü eve sahiptir. Cami, mescidi, hamamı, hanları, dükkânları vardır. Suyu ve havası güzel, bahçeleri çoktur. Sonra Türkistan köylerini geçip sekizinci saatte Uluborlu kasabasına geldik.”¹

Bazı kaynaklar Dinar isminin para birimi olarak kullanılan dinardan geldiğini yazmaktadır.

Anadolu'nun yerli halklarından olan Dinar'ın eski bir yerleşim bölgesi olduğu görülmektedir. Dinar'ın, Hitit İmparatorluğu döneminde Seha Irmağı (Büyük Menderes) Beyliği'ne bağlı olduğu tarih kitaplarımızdan anlaşılmaktadır.

Eti (Hitit) İmparatorluğu'nun Kral Yolu da ilçemizden, Çölovası'ndan, Haydarlı, Belkavak yolu ile Dinar-Kızılören-Daracasu deresine girerek Düzbel geçidini aşmakta ve Homa yönünden Selçuk'a ulaşmaktadır. Ortaçağ'da Türk Selçuklu ve Bizans orduları arasında Düzbel'de yapılan savaşı anlatan Bizans tarihçileri bu geçidin adını Miriyokefalis olarak yazmışlardır. Bu da Dinar bölgemizin çok eski bir yerleşim yeri olduğunun kanıtlarındandır².

Firik Devri:

Dinar adı tarih boyunca birkaç kez kurulmuş ve batmış şehirlerden sonra gelmiştir. Başlıca, Kelainai, Celainai, Apameia, Kiboyossina, Geyikler, Dinar isimleri ile anılmaktadır³.

¹ Mehmet Özalp, **Marsyas'ın İlinden**, Denizli 1997, s.7.

² Ayhan Kalkan, **Her Yönü İle İlçemiz Dinar**, Ankara 1984, s.28.

³ Ayhan Kalkan, **a.g.e.**, s. 29.

Celainai (Celenae, Gelene) M.Ö. 1200

Seha Krallığı, Akalar tarafından ortadan kaldırıldıktan sonra bir yarışma yapılmıştı. Suların bolluğu, doğal güzelliği ile başkent olmaya pek elverişli ve uygun olan eski ünlü bir ticaret yolunun üzerinde bulunan Celainai şehrini barajlar, saraylarla süsleyen Kral Midas, burada bir zamanlar ferah ve bolluk içinde yaşamıştı. Bir müzik yarışmasında yenildiğinde, bir meşe ağacına asırılıp derisi yüzdürülerek ölüsü Celainai (Dinar) şehri içinden geçen nehre atılmıştı. Büyük tarihçi Herodot, Marsiyas (Suçikan) kaynağında bulunan bir mağarada asılı olarak görüldüğünü yazar.

Celainai'da şehrin içinden geçen Marsiyas (Suçikan) ırmağından sonra, efsanelerde adı geçen önemli su Menderes Nehri'dir. Dinar'dan doğan Menderes Nehri, beş büyük sudan meydana gelmiştir. Anabenon kaynağına dolaşıp gelen anlamında olan bu su, Dinar ilçemizin güneydoğusunu kapayan dağın yamaçlarında Karakuyu Gölü'nden yeraltı yarıkları yolu ile beslenen kaynakların hemen altında gölcük yaparak taşar. Bu Anabenon suyu sonradan Menders adını almıştır⁴.

Pers Devri:

Persler, M.Ö. 585 yılında Kızılırmak yanında yapılan savaşa güneş tutulmasını sebep göstererek ara vermişlerdir. Persler geri çekilir gibi yaparak Lidya ordusu üzerine gelip Lidyalılar'ı yendiler. Böylece Afyon ili Persler'in eline geçmiş oldu.

Lidya'yı II. Kurus (Keyhüsrev) yıkmıştı. Yapılan savaştan sonra Sart'ta kumandanı Kabalos'u bırakmıştır. Keyhüsrev'in ölümünden sonra yerine oğlu Kambiz geçti. Lidya'nın yıkımı ile Kelenia da Persler'in eline geçmiştir. Kambia'nın ölümü ile İran'da ayaklanmalar başladı. İ.Ö. 522 yılında Darios (Dara) ayaklanmaları bastırdı. Bu devirde Kelenia bir konaklama yeri olarak önemini koruyordu⁵.

⁴ Ayhan Kalkan, **a.g.e.**, s. 29.

⁵ Ayhan Kalkan, **a.g.e.**, s.29.

İran Yönetiminin Sonu ve İskender Zamanı:

Genç Keyhüsrev'in kardeşi üzerine ayaklanması geniş Satraplığın kötülüğünü ortaya koymuştu. Satraplığı, 4 satraplığa ayrılarak Büyük Firikya'nın yalnız bir Satraplık olması uygun görüldü. Erdeş'r'in Helos-pont Satrabı olan general Tisafernes, bu atamayı tanımayarak Gelene'yi ele geçirdi. Yeni satrap Tithreos, bunun üzerine gelerek Tisafernes'i Gelene'den çıkardı ve Kolos (Honaz) civarında yakalayarak boynunu vurdurdu. M.Ö. 396 Tithreos böylece Gelene'ye yerleşti Bundan sonra Gelene önünde birlikleriyle Büyük İskender görüldü. İskender Sefhas'ın çok sağlam yaptırdığı kale önünde durdu. Gelene kalesini 1000 Karyalı ve 100 Yunanlı ücretli asker korumakta idi. Gelene'nin en son derebeyi Alisyas İskender gelmeden şehri terk ederek kaçmıştı, İskender Gelene (Kelaina) önünde 60 gün bekledi. Kaleyi bekleyenler İran'dan iki ay içinde yardım gelmeyecek olursa kaleyi vereceklerini bildirdiler. Kan dökülmemesi için bu anlaşma yapıldı ve yollar kesilmekle yetinildi. İskender M.Ö. 333 yılı baharında şehre girmiş ve İran yönetimi sona ermiştir. İran (Pers) yönetimi böylece 213 yıl sürmüştür⁶.

Helenistik Çağ:

Frikya Satrabı olan Antigon Gelene'de bağımsızlığını ilân etti. İskender'in yerine geçmek için bütün gücü ile çalıştı. Sağa sola saldırdı, durdu. İpsos Meydan Savaşı'na 84 yaşında olduğu halde girdi. Ordusu dağılınca Gelene'ye kaçtı ve orada öldü. Birleşik krallar aralarında bu ülkeyi paylaştılar. Antigon'un mezarının şimdiki hükümet binası önünde olduğu sanılmaktadır.

Antigon yönetimi Gelene'de 20 yıl hüküm sürmüştü. Bu sıralarda yeni bir deprem olmuş ve birçok yer yıkılmıştı⁷.

⁶ Ayhan Kalkan, **a.g.e.**, s.31-32.

⁷ Ayhan Kalkan, **a.g.e.**, s.32.

Apameia Kibotos:

Anadolu Frigya bölgesine Maiandoros nehri çıkış noktasında Selevkos Nikator'un kurduğu şehirdir. Nikator, Büyük İskender'in generallerinden biridir. Baktriane (Buhara) hanedanlarından birinin kızı olan Apameia ile M.Ö. 125'de evlenmişti ve buraya karısının ismini vermiştir. Selevkos ölünce, yerine oğlu I. Antkokohus Sorter geçti (M.Ö. 281). Sorter, Gelene şehrinin yerini beğenmedi, dalgalı bir arazide kurulmuştu. Bunu onarmaktansa yeni bir şehir kurmayı uygun gördü. Sonunda yine Gelene şehrinin yanıbaşında ovada Marsiyas (Suçikan) ile Menderes'in birleştiği yerde ve Marsiyas'ın iki yanında şehrin genel yapılarını yaptırdı. Bunlar, bir Artemias Tapınağı, bir stadyum, bir Agora gibi yapılarıdır.

Sorter, kurduğu şehrin adını, annesinin anısını sürdürmek için yine Apameia koydu⁸.

Roma Çağı: (M.Ö. 72 - M.S. 395)

Roma Çağı'nda şehirler çoğalmış, nüfus artmıştır. Roma Cumhuriyeti zamanında üç il olarak Synadik, Apameia, Firikya Epiktet illeri kurulmuştur⁹.

Türkmenler'in Yerleşmesi ve Geyikler Köyü

Malazgirt Savaşı'ndan sonra Oğuz Türkmenleri'nin ve diğer Türk boylarının Anadolu'ya yerleşmeleriyle, şimdiki birçok köy ve kasaba da kurulmuş oldu. İskân merkezlerinin adları da böylece değiştirilmeye başlandı. Türkler'de, her oniki ayın birine ad olark konan hayvan adlarından biri de antik Apameia'nın ismi oldu: Geyikler.

Afyon ve çevresinde kurulan Sahip Ata Oğulları Beyliği, daha sonra Osmanlı Beyliği inkişafı karşısında tutunamamış ve Yıldırım Bayezid tarafından alınmıştır. Bu olaydan sonra Afyon ve havalisi Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. 1521 yılında Kanuni

⁸ Ayhan Kalkan, **a.g.e.**, s.33.

⁹ Ayhan Kalkan, **a.g.e.**, s.35.

Sultan Süleyman zamanında Anadolu eyaleti üç sancağa bölünmüştür. Bunlardan biri de Geyikler'in bağlı bulunduğu Karahisar-ı Sahip adıyla anılan Afyon sancağıdır.

1535-1560 yılları arasında Diyarbakır'dan Adana'ya, Adana'dan Isparta'ya Isparta'dan da Geyikler'e Kayı boyuna mensup bir grup Türkmen gelerek yerleşmiştir. 1953 yılında şiddetli bir deprem sonucu büyük zarar görmüşlerdir.

Depremlerden sonra Geyikler'in tamamen harap olması sonucu, Türkmenler kendi boylarından olan aşiretlerinin yanlarına gitmişlerdir¹⁰.

Dinar, 1908 yılında kaza merkezi olmuştur. Nahiyelik döneminde 1874 yılında belediye teşkilâtı kurulmuştur.

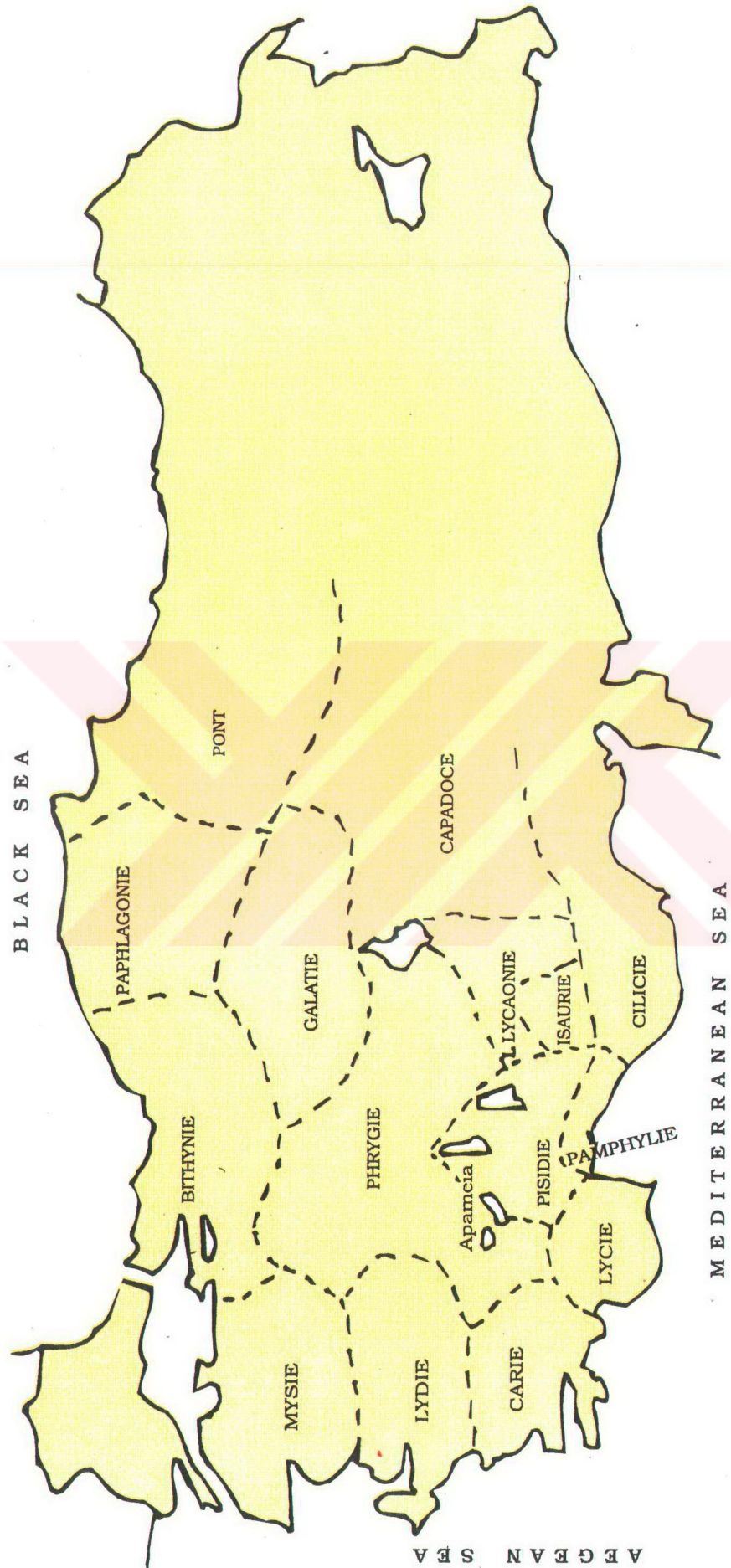
İlçemiz, 1995'de yaşanan büyük depreme kadar sürekli gelişme ve nüfus artışı göstermiş, fakat depremden sonra çevre illere büyük ölçüde göç vermiştir.

---

¹⁰ Ayhan Kalkan, a.g.e., s.38.

ÜNLÜLER

Dinar yöresi ve köyleri ağızlarında yazı dilimizde bulunan ve genel Türkçe ile ortak olan a, e, ı, i, o, ö, u, ü temel ünlülerinin yanında nitelik bakımından bunlardan bazılarının birtakım değişikliklere uğramış olan çeşitleri de bulunmaktadır. Bunlar: á, í, ó, ú, è.

1. á ünlüsü

Ákmēm (XIII, 37) / ugraşıyám (V, 32) / eşgiyá (III, 27) / nâmus (VIII, 9) / Fádime (XIII, 5) / kópák / főtúráf (V, 30) / gúvá (III, 11) / oynuykán (IX, 12) / cumā (III, 15) / çekát (III, 2)

2. í ünlüsü

tökerík / Teğfík (V, 13) / dāhíyyı (III, 19) / çıkíh / bahıdıyle (VI, 1) / şeyderík / mezerlík (V, 18) / garışiy (IV, 24)

3. ó ünlüsü

kópák (VIII, 5) / kóy / yórúk (IV, 17) / gómülü (V, 22) / bóún (I, 60) / kóç (VI, 17) / Bēkóy (II, 36)

4. ú ünlüsü

kúrdoyunu (IX, 12) / yórúk (IV, 17) / bóún (I, 60) / főtúráf (V, 30) / kúsdü (III, 2) / Gúlān (VIII, 2) / gúçcügüdüm (III, 43) / búrgú (XIII, 27) / gúvá (III, 11) / gúp (XIII, 3)

5. è ünlüsü: Yaygın değildir. Sınırlı sayıda örnekleri aşağıda verilmiştir.

Tèlli (I, 8) / degèrmen (I, 16) / gelénce

Türkçemizin sekiz temel ünlüsünün uzun şekilleri metinlerimizde tespit edildi.

A. SES OLAYLARIYLA İLGİLİ UZUN ÜNLÜLER

Dinar ve köyleri ağızlarında ses olaylarına dayalı ünlü uzamaları görülmektedir. Ünlülerin uzamasına sebep olan ses olayları şunlardır:

1. Ünsüz Düşmesi
2. Hece Kaynaşması
3. Ünlü Karşılaşmasından Doğan Uzun Ünlüler
4. Tonlamayla Uzatılmış Ünlüler

1. Ünsüz Düşmesi ile Oluşan Uzun Ünlüler

* - g - / - ğ - ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler:

Sahamızdan alınan metinlerde $\bar{g}$ ünsüzünün çoğunlukla kelime ortasında düşerek ünlüleri uzattığı görülür.

$\bar{o}lan < oĝlan$ (VI, 14) $olac\bar{a} < olacaĝı$ (VIII, 15)
 $\bar{a}liyam < aĝlıyorum$ (II, 23) $\bar{o}lana < oĝlana$ (II, 15)
 $b\bar{o}un < bugün$ (I, 60) $\bar{a}rıdı < aĝrıdı$ (XIV, 39)
 $d\bar{e}mi < deĝil mi$ (III, 28) $s\bar{o}n\bar{a}c\bar{i}ma < sonracıĝıma$ (IX, 16)
 $\bar{o}renirik < \bar{o}ĝreniriz$ (XIV, 11) $b\bar{i}c\bar{e}z < birceĝiz$ (VIII, 7)
 $gul\bar{a}m < kulaĝım$ (IV, 20)

* - h – ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler

Çok fazla olmamakla birlikte aşağıdaki örneklerde h ünsüzünün düşerek uzamaya sebep olduğu görülür.

$d\bar{a} < daha$ (I, 16) $sab\bar{a}n\bar{a} < sabahla$ (XIII, 14)
 $ır\bar{a}metlik < rahmetlik$ (XIII, 32) $G\bar{u}l\bar{a}n < Gülhan$ (VIII, 2)

* - k – (-k-) düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

Nadir görülür. Çok fazla olmamakla birlikte aşağıdaki örneklerde k – k ünsüzlerinin düşerek uzamaya sebep olduğu görülür.

sālicāna < sağlıcakla (XIII, 41)

āšām < akşam (I, 41)

orāna < orakla (IV, 42)

* - l – ünsüzünün düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

ödürdü < öldürdü (XIII, 56)

sālicāna < sağlıcakla (XIII, 41)

orāna < orakla (IV, 42)

dēmi < değil mi (III, 28)

sābānā < sabahla (VIII, 14)

gönü < gönlü (III, 30)

* - n – ünsüzünün düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

mā < bana (XIII, 56)

mē < beni (XIII, 43)

* - r – ünsüzünün düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

sōnācīma < sonracığıma (IX, 16)

sōnā < sonra (Yön halinde) (IV, 16)

yapā < yapar (geniş zaman çekiminde r düşmüş) (II, 47)

burlāda < buralarda (III, 60)

ğā < gayrı → kelime kökünde (I, 48)

* - y – ünsüzünün düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

şētmez < şey etmez

yollācāmıř < yollayacakmış (III, 60)

sōlīm < söyliyeyim (XIII, 23)

Bēkōy < Beyköy (II, 39)

bilīm < bileyim (IV, 19)

dīm < diyeyim (XIII, 23)

orā < oraya (IV, 81)

olīm < olayım (III, 20)

nē < niye (IV, 19)

çāpā < çapaya (IV, 64)

bōle < böyle (XIV, 11)

burā < buraya (III, 63)

ğā < gayrı (I, 48)

ğ'uvā < güvey (III, 11)

Yazı dilimizde yardımcı ses olarak kullanılan –y ünsüzünün şu kelimelerde düşmesiyle uzun ünlü görülür.

bilīm < bileyim (IV, 19)	yollācāmıŝ < yollayacakmış (III, 60)
burā < buraya (III, 63)	orā < oraya (IV, 81)
sölīm < söyliyeyim (XIII, 23)	dīm < diyeyim (XIII, 23)
olīm < olayım (III, 20)	çapā < çapaya (IV, 64)

* - r – ünsüzünün düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

- a) Geniş zaman çekimlerinde: yapā < yapar (II, 47)
otdūm < oturduğum (XIII, 55)
- b) Yön halinde: sōnā < sonra (IV, 16)
- c) Kelime köklerinde: ġā < gayrı (I, 48)
sōnācīma < sonracığıma (IX, 16)
- d) Çokluk eklerinde:
burlāda < buralarda (III, 60) yurtlān < yurtların (XIII, 18)

2. Hece Kaynaşmasıyla Oluşan Uzun Ünlüler

Dinar yöresi ve ağızlarında –k, –h, –r, –v, –n, –y gibi aşınmaya ve düşmeye elverişli ünsüzlerin başında bulunduğu hecelerin çoğunun yanlarındaki ünlüyü de düşürerek hece sayısını azalttıkları ve kendilerinden önceki ünlüyü uzattıkları görülür.

- k - (> -g-) , -ğ- ünsüzlerinin erimesi ile

sālicāna < sağılcakla (XIII, 41)	gulām < kulağım (IV, 29)
orānā < orakla (IV, 42)	ōtdūm < oturduğum (XIII, 55)
olacā < olacağı (VIII, 15)	batā < batağa (VI, 20)
cēz < ceğiz (XI, 15)	yerēren < yeregiren (Metin dışı örnek)
topalā < topalağı (V, 45)	verēcē < vereceği
çেকেcēne < çekecekle (II, 11)	dē mi < değil mi? (III, 28)

Bu ünsüzlerin erime oranı diğerlerine göre daha fazladır.

- h - ünsüzünün erimesi ile

-h- ünsüzünün düşmesi ve kendinden önceki ünlüyü uzatması olayı pek rastlanan bir olay değildir. Örnekler sınırlıdır.

dā < daha (I, 16)

sabānā < sabahla (VIII, 14)

- r - ünsüzünün erimesi ile

ōtdūm < oturduğum (XIII, 41)

yurtlāñ < yurtların (XIII, 18)

gā < gayrı (II, 36)

- v - ünsüzünün erimesi ile

ēmiz < evimiz (XIV, 13)

- n - ünsüzünün erimesi ile

mā < bana (XIII, 56)

mē < beni (XIII, 43)

- y - ünsüzünün erimesi ile

sōlim < söyliyeyim (XIII, 23)

olim < olayım (III, 20)

dim < diyeyim (XIII, 23)

nē < niye (IV, 19)

yollācāmıř < yollayacakmış (III, 60)

bilīm < bileyim (IV, 19)

ovā < ovaya (IV, 39)

çapā < çapaya (IV, 64)

burā < buraya (III, 63)

orā < oraya (IV, 81)

3. Ünlü Karşılaşmasından Doğan Uzun Ünlüler

Alınma veya birleşik sözcüklerde arka arkaya gelen aynı veya farklı ünlülerden birinin düşmesi ile diğerinin uzaması olayıdır.

nārıy < ne arıyor (IV, 26)

řētmez < şey etmez (XIV, 7)

4. Tonlamayla Uzatılmış Ünlüler

Konuşma sırasında anlatıcı, konuşmasının önemine göre genellikle son hecedeki ünlüyü bazen bir, bazen de iki derece uzatabilir¹¹. Metinlerde bulduğumuz örnekler şunlardır:

şō (XII, 14)   gāzā (VI, 5)   cumá (III, 15)

ġazē (II, 22)   hī (VI, 4)

B. KISA ÜNLÜLER

Kısa ünlüler, normal uzunluktaki ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha kısa bir sürede boğumlanan ünlülerdir. Kısalma olayı büyük bir çoğunlukla i, ı (ü, u) gibi az sesli, dayanıksız dar ünlülerde kendini gösterir¹².

1. Aslı Uzun Olan Ünlülerin Normalleşmesi

Türkiye Türkçesinde özellikle Arapça ve Farsçadan alınmış sözcüklerdeki ünlü uzunlukları kısmen korunur¹³. Dinar ve köylerinde ise asılları uzun ünlüler olan sözcüklerden bazılarının ünlüleri normalleştirilir, çok yaygın değildir.

sēdē (sade) (IX, 18)   dēnē (tane) (V, 42)

ēdēt (adet) (III, 7)   ēvēli (evveli) (III, 7)

Tifān < Tûfān (III, 59)   Hāvize < Hafize (VI, 10)

2. Aslı Normal Uzunlukta Olan Ünlülerin Kısalması

Bir kelimenin son ses ünlüsü ile ondan sonra gelen kelimenin ön ses ünlüsünün konuşmada bağlantılı ya da bağlantısız (ancak, iki kelime arasında tabii duraklamanın olmadığı yerlerde) olarak yanyana gelmesi ile beliren çift ünlülü durumlarda, bu

¹¹ Sibel Bayraktar, *Kayseri Merkez İlçe Ağzı*, Edirne 2000, s.168.

¹² Zeynep Korkmaz, *Nevşehir ve Yöresi Ağzıları*, TDK, No: 582, I.Cilt, Ankara 1991, s.40.

¹³ Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s.40.

ünlülerden biri ya düşer, ya da kısılır. Çünkü, Türkçe’de ve özellikle ağızlarda, özgür boğumlanmalı iki ünlü yanyana bulunamaz. Ünlü kısılması düşme evresine yaklaşmayı gösterir. Kısılma olayı, yanındakine oranla daha dar ve dolayısıyla daha az sesli olan ünlüdedir.

nohūd âşı (V, 41)

dâhíyyi (III, 19)

göca adam (II, 26)

Hâcāmât (V, 39)

bicēz (V, 37)

şöle (şu öyle) (VIII, 4)

hölë (VIII, 9)

İKİZ ÜNLÜLER

Yalın ya da ekler ile genişletilmiş sözcüklerin iç seslerinde ve ünlüler arasında bulunan y, v, g, h ünsüzleri eriyip kaybolduklarında bunların iki tarafında bulunan ve ayrı hecelere ait iken aradaki ünsüzün kaybolması ile yan yana gelmiş olan ünlüler, tek bir nefes baskısı altında birleşerek ikiz ünlüleri oluştururlar¹⁴.

Dinar yöresi ve ağızlarında y, v, g, h ünsüzlerinden farklı olarak –n ve –g- ünsüzlerinin ünlü ikizleşmesine sebep olduğunu gördük. Ayrıca bunun dışında ünlü ikizleşmesi olayına örnek olarak gösterebileceğimiz kelime sayısının da azlığı dikkat çekiciydi. Bu olaya az rastlanmasının sebebi olarak ünsüzlerin düşerken genellikle ünlüleri uzatmasını görüyoruz.

Şimdi ender rastlanan eşit ve alçalan ikiz ünlü örneklerimizi verelim.

A. EŞİT İKİZ ÜNLÜLER

Her iki ögesindeki ünlü aynı ve boğumlanma süreleri eşit olan ünlüdür. En çok rastlanan çeşidi a|a / e|e dir. Fakat sahamızda farklı olarak ö|ü çeşidine rastlanmıştır. Sahamızda tespit edebildiğimiz örneklerde eşit ikiz ünlüler –n, -y ünsüzlerinin düşmesiyle meydana geliyor.

götül < göntül (III, 35)

buraa < buraya

¹⁴ Zeynep Korkmaz, a.g.e.; Sibel Bayraktar, a.g.e.

B. YÜKSELEN İKİZ ÜNLÜLER

Bölgemizde ikinci ünlüsü birinciden daha geniş olan ikiz ünlülere yalnızca -g- ünsüzünün düşmesi örneğini verebiliriz.

bóún < bugün (I, 60)

C. ALÇALAN İKİZ ÜNLÜLER

(Ünlü + Yarım ünlü) ya|a

GENİZ ÜNLÜLERİ

Türkçe’de eskiden beri varlığını sürdüren ve bugün de Anadolu ağızlarının hemen hepsinde var olan, genizden gelen bir ng sesi vardır ki buna nazal n diyoruz. Hece kaynaşması ve ünsüz düşmesi sonucu kaybolan nazal n, nazallık özelliğini yanındaki ünlülere yükleyerek bu ünlülere genzellik özelliğini bırakmaktadır¹⁵.

Yöremiz ağızlarında geniz ünlülerinin örneklerine az sayıda da olsa rastlıyoruz.

māa < bana (XIII, 56) göül < göntül (I, 60)

ÜNLÜ UYUMU

Bir kelimedeki ünlülerin karanlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık bakımından birbirine uyması diye tanımladığımız ünlü uyumunu, Türkçenin ses özelliklerinin en belirgin olanıdır. Bu uyum her dönemde kendini göstermiştir.

Dinar yöresi ve köyleri ağızlarında ünlü uyumunun kuvvetli olduğunu söyleyebiliriz.

¹⁵ Sibel Bayraktar, a.e., s.171.

onnarıdı < onlar idi (II, 44)

hasdıydım < hasta idim (XII, 30)

varıdı < var idi (IV, 17)

çoğudu < çok idi (IV, 55)

çoğumuş < çok imiş (IV, 55)

1. Alınma Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu

merhemet < merhamet (XIII, 1)

êdêt < âdet (III, 7)

motur < motor (III, 20)

gumanda < Komando (X, 13)

marak < merâk (XIII, 50)

Kamara < Kamera (XII, 8)

dene < dâne (V, 42)

helime < halîme (V, 21)

hasda < haste (IV, 24)

Esme < Esmâ (V, 21)

sahabı < sahibi (XIII, 32)

Ûlviye < Ulviye (IV, 66)

mezer < mezâr (V, 18)

esger < asker (X, 9)

Ehmed < Ahmed (III, 60)

Ayşa < Ayşe (XIII, 38)

dakga < dakika (VIII, 21)

davat < davet (XII, 7)

şehir < şehir (XI, 22)

2. Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması

Dinar yöresi ve ağızlarından alınma kelimelerde çoğunlukla kalınlık-incelik uyumuna uyulmamakla birlikte benzeştirme yolu ile uyuma uydurulan örneklerin sayısı da az değildir.

Bölgemiz ağızlarında kalınlık-incelik uyumu kuvvetli olsa da bu uyuma uymayan örnekler de vardır.

1. Bu örnekleri çoğunlukla ön seste bulunan ve ö – ü ünlüleri ile hece kuran k – p ünsüzlerinin boğumlanma noktalarını öndamak bölgesinden artdamak bölgesine kaydırmamak kalınlaştırdığı kelimelerde görüyoruz.

Gúrcü < Gürcü (isim) (III, 58)   kústú < küstü (elbise) (III, 2)
 Gúlan (VIII, 2)   ğúvâde < güveyde (III, 11)
 kı́pek (XIII, 5)   gómülünce (VI, 20)   gücenme (III, 56)
 gúnümüzün

2. İç seste hece başında bulunan –k-, -g- ünsüzleri için de durum aynıdır.

Bēkóy < (Beyköy) (II, 39)   çıkíy < çıkıyor (VI, 1)

Búrgú < (bürgü) (XIII, 27)

3. –k- nin kalınlaştırıcı etkisi hece sonunda olduğu zaman da devam etmiştir. Örneği sayılıdır.

Ákmēm < ekmeğim (XIII, 37)

4. –k-, -g- ve –g- ünsüzleri yalnız ö ve ü ünlüleri değil e ve i ünlülerini de etki altına almaktadır. Kalınlaştırma ü > u, i > ı şekillerinde olur. Hatta bu ünsüzler düştüklerinde ve hece kaynaşması olayları ile eriyip gelen uzun ünlü içine katıldıklarında bile kalınlaştırma etkileri yoğun olarak devam etmektedir¹⁶.

Arapça ve Farsça'dan alınma kelimelerin bazılarında kalınlık-incelik uyumunun olmadığını görüyoruz.

haşgeş < haşhaş (II, 11)	Tıfan < Tufan (III, 59)
Tegfik < Tefvik (V, 13)	ġaze < kaza (II, 22)
dükġan < dükkân (VI, 9)	göül < gönül (III, 35)
Hävize < Hafize (VI, 10)	Fádime < Fatıma (VIII, 10)
münasıp < münasip (XIII, 4)	Ġayfe < Kahve (VI, 4)
azer < azar (XIII, 43)	‘İpraham < İbrahim (V, 14)

¹⁶ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.40.

B. DÜZLÜK-YUVARLAKLIK UYUMU

Bölgemizde bu uyumun yuvarlak ünlülerin düzleşmesi şeklinde karşımıza çıktığını görüyoruz.

1. Şimdiki zaman çekimlerinde ve istek kipi çekimlerinde –yor ekinin ünlüsünün çoğu zaman düzleştiğini ya da düştüğünü gördük:

geliyim < geiyorum (VIII, 7)	satmıyk < satmıyoruz (VII, 3)
arıydım < arıyordum (VIII, 1)	çıkıyle < çıkıyorlar (XII, 13)
bahıdıyle < bakıtıyorlar (VI, 1)	duymiy < duymuyor (IV, 29)
gediylermiş < gidiyorlarmış (VI, 17)	çağırīyam < çağırıyorum (XIII, 65)
atıylarımış < atıyorlarmış (XI, 12)	diyem < diyorum (VII, 6)
tahiyem < takıyorum (IV, 71)	gaynıydı < kaynıyordu (IV, 46)
ālīyem < ağlıyorum (II, 23)	bilim < bileyim (IV, 19)
olīm < olayım (XIII, 42)	dēğyi < değiyor (XI, 12)
yıyık < yiyoruz (VII, 3)	

2. Birkaç örnekte dudak ünsüzü b, r ve v'nin yanındaki yuvarlak ünlüleri düzleştirdiğini gördük.

yavрім < yavrum (IV, 19)	motur < motor (III, 20)
bēle < böyle	türe < töre (XII, 16)
bisūri < bir sūrtü (XI, 2)	

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

Dinar yöresinde ve çevre köylerde yazı dilimizde görülen düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozan durumlarda çok sık rastlanmıştır. Özellikle şimdiki zaman eki olan -yor ekinin or sesleri düşürülmüş ve yalnızca –y sesi kullanılmıştır. Bu durum da düzlük-yuvarlaklık uyumunu çoğu yerde bozmamıştır.

tahiyem < takıyorum (IV, 71)	geliym < geliyorum (VIII, 7)
yíyik < yiyoruz (VII, 3)	arıydım < arıyordum (VIII, 1)
ālīyem < ağlıyorum (II, 23)	çağırıyam < çağırıyorum (XIII, 65)
diyem < diyorum (VII, 6)	

1. Dudak ünsüzü olan b sesinin nadir olarak yanındaki ünlüyü yuvarlaklaştırdığını gördük.

böyük < büyük ¹⁷ (II, 19)	böyütdüm < büyüttüm (X, 9)

Anadolu ağızlarında genel olarak hece ve kelime sonlarında –g ünsüzü ile ilk heceden sonra –ö- ünlüsü bulunmadığından, olay bölgemizdeki çok heceli kelimelerde, ancak ü’den sonra gelmiş bulunan hece ve kelime sonu –k (> -k) leri için bahis konusudur.

2. Türkçe ya da alınma olsun, düzlük-yuvarlaklık uyumunun düz ünlüleri düz ünlülerin takip etmesi kuralına yazı diline uymayan pek çok kelime bölgemizde de uymuştur.

foturaf (V, 30)	tomatiz (I, 46)
basdon (XIII, 56)	kölge (XII, 7)
loba (IV, 74)	millon (XIV, 16)

ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

e < a değişmesi: mezerlık < mezarlık (V, 18) , esme < esma (V, 21), Helime < Halime (V, 21), Diññier < Dinar (XIII, 19), dene< tane (V, 42), gazē < kaza (II, 22), Yarebbim < Ya Rabbim (XII, 16), antere < entari (XII, 2) , tamam¹⁸ < tamam (IX, 18), sede < sade, dene < tane, merhemet < merhamet (XIII, 1),

¹⁷ Zeynep Korkmaz, a.e., s.49.

¹⁸ Zeynep Korkmaz, a.e., s.57.

Ehmet < Ahmet (III, 60),     t < adet (III, 7), esger < asker (X, 9), azer < azar (XIII, 43), ha      < ha      (II, 11)

       , serho  , tamam vb. yabancı kelimelerin yazı dilindeki s  yleni  lerine bakarak asıllarındaki inceliği korumuş olmaları, sanımızca, yine yanlarındaki s,   , t gibi ünsüzlerin etkileri dolayısıyladır. Yazı dilindeki ünlü uyumuna girmiş olan bu şekiller, bu bölgede, bahis konusu ünlülerin etkileri dolayısıyle kalınla  mamı  lar ve uyum dışı kalmışlardır.

o < u değişmesi: Bir kelimedede örneğini bulduk. b  y  n < bugün (XIV, 13)

   <    değişmesi: gömülü < gömülü (V, 22)

i < ı değişmesi: Teg  fik < Tefvik (V, 13) / mezerl  k < mezarlık (V, 18) / eşkıya < e        (II, 37) / ol  m < olayım (III, 20)

   < u değişmesi:   lviye < ulviye (IV, 66)

i < u de  i  mesi: Tifan < Tufan (III, 59)

   <    de  i  mesi: b  y  td  m < b  y  tt  m (X, 9)

i < e de  i  mesi: elbisi < elbise (XII, 1) bi  iy < bi  ey (VIII, 6)

e < i de  i  mesi: getdik < gittik zencir < zincir (XIII, 20)

   <    de  i  mesi: t  re < t  re (XII, 16) eleydi <   yleydi (III, 60)

   < o de  i  mesi: kop  k < k  pek (XIII, 5)

i < o de  i  mesi:   imdiki zaman çekimlerinde g  r  l  yor. Bir   rnekte rastladık. d    yi < de  iyor (IX, 12)

2. İnce   nl  lerin Kalınla  ması

a < e de  i  mesi: -iken zarf-fiil ekinde, vasıta eki -la, -le de,   okluk eklerinde ve alınma kelimelerde g  r  l  r.

Birleşik kelimelerde:

oynuykán < oynuyorken (XI, 12)

gardaş < kardeş (V, 18)

Ayşa < Ayşe (XIII, 38)

Hacahmat < Hacıahmet (V, 39)

Kamara < kamera (XII, 8)

kópák < köpek (XIII, 5)

davat < davet (XII, 7)

sālicāna < sağıcak ile (XIII, 41)

antere < entari (XII, 2)

yohlugunan < yokluk ile (IV, 64)

alma < elma (XI, 13)

çıkıyle < çıkıyorlar (XII, 13)

Duduyna < Dudu ile (V, 35)

gıymaynan < kıyma ile (IV, 31)

Sābānā < sabah ile (VIII, 14)

Mustafayna < Mustafa ile (VIII, 12)

ı < i değişmesi:

çocuğudu < çocuk idi (III, 43)

ehdiyarıdım < ihtiyar idim (III, 43)

galmışımış < kalmış imiş (XII, 21)

sahabı < sahibi (XIII, 32)

varıdı < var idi (IV, 17)

mūnasıp < mūnasip (XIII, 4)

varısa < var ise (XII, 9)

varıkana < var iken (IV, 46)

Tegfík < Tefvîk (V, 13)

mezerlík < mezarlık (V, 18)

u < i değişmesi:

çoğumuş < çok imiş (IV, 55)

-i ek fiilinin çekiminde ve alınma kelimelerde tespit ettik.

3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Bölgemizde örnekleri çok azdır.

o < a: pontur < pantolon (III, 11)

u < ı: goruk < koyarız (IV, 50)

u < i: yoğudu < yok idi

çocuğudu < çocuk idi (III, 43)

4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

ı < u değişmesi:

yavrim < yavrum (IV, 82)

cavır < gavur (III, 7)

gurudarık < kuruturuz (XI, 12)

Mısdafa < Mustafa (V, 29)

gavişdıracak < kavuşturacak (VII, 22)

göriyem < görüyorum (XIII, 21)

satıyık < satıyoruz (VII, 3)

i < ü değişmesi:

bisüri < bir sürü (XI, 2)

fasille < fastülye (IV, 31)

göriyem < görüyorum (XIII, 21)

e < ö değişmesi: ele < öyle (VIII, 17)

a < u değişmesi: gurudarık < kuruturuz (XI, 12)

çağırıyam < çağırıyorum (XIII, 65)

e < u değişmesi: Genellikle şimdiki zaman çekimlerinde görülüyor:

bilmiyem < bilmiyorum (IV, 4) tikiyem < dikiyorum (IV, 71)

tahiyem < takıyorum (IV, 71)

5. Geniş Ünlülerin Daralması

i < a değişmesi: yaşındı < yaşında

gavişdıracak < kavuşturacak (VII, 22)

dáhfíyyi < daha iyi (III, 19) ıhıcık < ahacık (XII, 19)

ıccık < azıcık (X, 9)

anladıyım < anlatayım (VI, 4)

on°nı < onunla (VII, 3)

i < e değişmesi: virerik < veririz (XII, 15) işdi < işte (III, 46)

antere < entari (XII, 2) geliym < geleyim (VIII, 7)

şehir < şehir (XI, 22) itdim < etdim (XII, 30)

iderik < ederiz (XI, 12) 'pa'tatiz < patates (IX, 16)

elbisi < elbise (XII, 1) diyersen < dersen (XII, 6)

bişiy < bir şey (VIII, 6) yisiñ < yesin (XIII, 40)

götürecik < götüreceğiz (VIII, 12)

ü < e değişmesi: ünnüylim < ünlem (VIII, 8)

i < ö değişmesi: şile < şöyle (

i < a değişmesi: oliym < olayım

u < o değişmesi: gumanda < komando (X, 13)

fotúráf < fotoğraf (V, 30)

tokTur < doktor (VIII, 21)

ü < ö değişmesi: çül ovası < çöl ovası (IV, 8) üteki < öteki (V, 20)

6. Dar Ünlülerin Genişlemesi

e < i değişmesi:

endirisiñ < indirirsin (XIV, 20)	gelence < gelince ((VII, 5)
heç < hiç ((I, 41)	degel < değil (IV, 82)
zencir < zincir (XII, 20)	iderik < ederiz (XI, 12)
virerik < veririz (XII, 15)	ehdiyarıdım < ihtiyar idim (III, 43)
getdiler < gittiler	

a < i değişmesi:

sahabı < sahibi (XIII, 32)	filen < falan
İbraham < İbrahim (V, 14)	

a < ı değişmesi:

dağıtdırarak < dağıttırırız (XII, 16)	yatandan < yattıktan (I, 48)
ayağam < ayağım (VIII, 2)	anladıyım < anlatayım (VI, 4)
buralıyam < buralıyım (IX, 2)	

ö < u değişmesi: böyün < bugün (XIV, 13)

o < u değişmesi: şo < şu (VII, 6)

o < ı değişmesi: yaşıyı < yaşıyor (I, 30)

ÜNLÜ DÜŞMESİ

Dinar ve yöresi ağızlarında ünlü düşmesi olayına sıkça rastlandığını söyleyebiliriz. Şu durumlarda ünlü düşmeleri karşımıza çıkar:

A. ORTADA ÜNLÜ DÜŞMESİ

1. Vurgusuz Orta Hecede:

‘Hatca < Hatice (V, 2)	bilim < bileyim (IV, 19)
yugurruḥ < yuğururuz (II, 32)	iyce < iyice (XIV, 39)

ayağmıñ < ayağımın (VIII, 4)

adle < adale (VIII, 19)

dakga < dakika (VIII, 21)

2. Birleşik Kelimelerde

şētmez < şey etmez (XIV, 7)

şilediyñ < şöyle ediyorsun (III, 5)

Yereğren < Yeregiren

babayığdim < baba yiğdim (II, 23)

3. Yön Hali Ekinin Ünlüsünün Düşmesi:

orda < orada (VIII, 3)

burlāda < buralarda (III, 60)

şurda < şurada

4. Yazı dilimizde de görülen –iken zarf fiil ekinin ünlüsünün düşmesi:

oynuykân < oynuyor iken (XI, 12)

5. i- fiilinin ünlüsünün düşmesi

yollācamış < yollayacak imiş (III, 60)

gediylermiş < gidiyorlar imiş (VI, 17)

6. Vasıta Halinin Ünlüsünün Düşmesi

Duduyna < Dudu ile (V, 35)

gıymaynan < kıyma ile (IV, 31)

taksiyne < taksi ile (VIII, 16)

orāna < orak ile (IV, 42)

sābāna < sabah ile (VIII, 14)

on^onı < onun ile (VII, 3)

sālıcāna < sağlıcak ile (XIII, 14)

onna < onun ile (IX, 25)

Mustafayna < Mustafa ile (VIII, 12)

gelinnen < gelin ile (XIV, 37)

7. Ünlü Birleşmesinden Dolayı

niydiceğonnar < ne edecek onlar (VIII, 8)

burdonlarda < burada onlarda (IV, 26)

neydelim < ne edelim (IV, 39)	ik~oğlum < iki oğlum (IV, 26)
neydola < neydi ola (IV, 12)	nāriy < ne arıyor (IV, 26)
gocādam < koca adam (II, 26)	Hācāhmāt < Hacı Ahmet (V, 39)
Alēfe < Ali Efe (IV, 21)	beñekmek > bana ekmek (II, 28)
işdilk < işte ilk (III, 46)	elliki < elli iki (X, 18)

B. SONDA ÜNLÜ DÜŞMESİ

1. Dinar yöresi ve köyleri ağızlarında çok az görülür. Birkaç örnekte hızlı konuşmaktan, dil sürçmesinden ya da diş yapısından kaynaklanan düşmeler vardır.

iy < iyi (VIII, 15)	diy < diye (VIII, 2)

Bir ünlü ile sonuçlanan ve yükleme hali eki almış bulunan kelimelerin koruyucu y sesinden sonraki ünlüsü bazı ağızlarda düşebiliyor: oray, ‘orayı; elbisey vb. Bu gibi düşmeler bazı kimselerin çabuk konuşma özelliklerinden ileri gelmektedir. Çünkü bahis konusu ünlüler, aynı durumda bulunan normal süreli konuşmalarda düşmüyor¹⁹.

2. Şimdiki zaman çekiminin yörede çoğu yerde sonraki ünsüzünün düşürülerek yapıldığını dikkate alırsak, bazı köylerde r’den sonra o ünlüsünün de düştüğünü görürüz.

sancıy < sancıyo < sancıyor (X, 4)	ermiy < ermiyo < ermiyor (IV, 60)
benziy < benziyo < benziyor (III, 56)	‘guruy < kuruyo < kuruyor (I, 12)
oluy < oluyo < oluyor (I, 65)	

ÜNLÜ TÜREMESİ

1. Başta Ünlü Türemesi

Bölgemizde sadece r ünsüzüyle başlayan kelimelerde tespit edebildik.

İleşber < rençber (IV, 75)	irāmetlik < rahmetlik (XIII, 32)

Iramazan < Ramazan (IV, 68)

¹⁹ Zeynep Korkmaz, a.e., s.64-65.

2. Ortada Ünlü Türemesi

yalıñız < yalnız (II, 23)   hepisi < hepsi (IV, 21)

sekizen < seksen (XI, 5)

Bölgemizde kullanılan yalıñız, sekizen ve hepisi kelimelerini ortada ünlü türemesi olayına örnek olarak gösterdik. Fakat unutulmamalıdır ki, bu kelimelerin kendi asıl şekilleri **yalıñız, sekizen ve hepisi** şeklindedir.

3. Sonda Ünlü Türemesi

Bölgemizden topladığımız metinlerde örneğine yalnızca –iken zarf-fiil ekinden sonra, bir örnekte rastladık.

varıkana < var iken (IV, 46)   olduğuna < olduğu (için dolayı) (VIII, 4)

ÜNLÜ BİRLEŞMESİ

Birincisi ünlü ile biten, ikinci de ünlü ile başlayan iki kelimenin ünlülerinin birleşip tek ünlü haline gelmesi olayına ünlü birleşmesi diyoruz. Bölgemizde bu ses olayının şu örneklerini bulduk.

hasdıydım < hasta idim (XII, 30)

Hăcăhmăt < Hacı Ahmet (V, 39)

kend~oldu < kendi oldu (VIII, 16)

gocădam < koca adam (II, 26)

neyd~ola < neydi ola? (IV, 12)

şilediyiñ < şöyle ediyorsun (III, 5)

Alefe < Ali Efe (IV, 21)

şurda < şu arada (IV, 26)

burd~onlarda < burada onlarda (IV, 26)

ik~oğlum < iki oğlum (IV, 26)

năriy < ne arıyor (IV, 26)

ÜNSÜZLER

Dinar yöresi ve ağızlarında yazı dilimizde kullandığımız ünsüzlerin yanında, p, ğ, g, k, k, ñ, K, Ğ, h, ħ, K, ünsüzleri de kullanılır.

ğ ünsüzü:

Arka damak ğ'sıdır.

ğızıl < kızıl (XII, 34)

ğoyun < koyun (IV, 55)

ğumanda < komando (X, 13)

yalıngat < yalınkat (XIV, 30)

ğalmışımış < kalmış imiş (XII, 21)

ğarnımıñ < karnımın (X, 6)

ğayış < kayış (XIII, 43)

ğarafil < karanfil (XII, 19)

ğuvá < güvey (III, 11)

ğapı < kapı (VIII, 1)

ğañlı < kanlı (VI, 18)

ğaze < kaza (II, 22)

g ünsüzü: Orta damak g'sidir.

asger < asker (X, 9)

h ünsüzü: Hırıltılı h

çocuh < çocuk (IV, 26)

gahdı < kalktı

baharla < bakarlar (VIII, 8)

gatarıh < katarız (IV, 32)

bah < bak (III, 56)

yohlugunan < yokluk ile (IV, 63)

bişirrih < pişiririz

bahıdıyle < bakıtıyorlar (VI, 1)

tohuveriyem < dokunuveriyorum (XIV, 16)

k ünsüzü: Arka damak k'sı

oynuykán < oynuyorken (XI, 12)

ğaymak < kaymak (IX, 23)

yaşıyak < yaşıyoruz (X, 2)

accık < azıcık (X, 11)

k ünsüzü: Boğaz k'sı

takarık < takarız (XII, 19)

olmuyk < olmuyor

ıccık < azıcık (VI, 14)

başlıyarık < başlıyoruz

yeddiyek < yetiyoruz (X, 10)

kóç < göç (VI, 17)

satmıyk < satmıyoruz

ñ ünsüzü: Nazal (Geniz) n'si

yuduñ < yıkadın (I, 10)

bilmiñiz mi < bilmiyor musunuz (V, 44)

Diññer < Dinar (XIII, 19)

tökdüñ < döktün (I, 10)

ossuñ < olsun (XIII, 66)

ağladıyıñ < ağlatıyorsun (II, 27)

yalıñız < yalnız (II, 23)

diliyerseñ < dilersen (XII, 14)

beñe < bana

yurtlāñ < yurtların (XIII, 18)

pişirisiñ < pişirirsin (V, 41)

diñeltmişler < dineltmişler (V, 30)

oñdan < ondan

yisiñ < yesin (XIII, 40)

ayagmıñ < ayağımın (VIII, 4)

g ünsüzü: Ön damak g'si. Yalnız kalın ünlülerle hece kurar.

gaymak < kaymak (IX, 23)

p – b arası ünsüz

gutmu < kutmu (I, 74)

pişirisiñ < pişirirsin (V, 41)

Ḳ ünsüzü: ḳ – ğ arası ünsüzdür.

gögḲstünden (V, 7)

K ünsüzü: ḳ – ğ arası ünsüzdür.

esKi < esgi (XII, 23)

T ünsüzü: t – d arası ünsüz

tokTur < doktor (VIII, 21)

ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

Sedalılaşıma (Tonlulaşıma)

Sedasız ünlülerin sedalı hale gelmeleri olayıdır. Dinar yöresi ağızlarında görülen örnekleri şunlardır:

ğ < k

Özellikle kelime başlarındaki k'lar ğ'ya dönüşmektedir.

ğalmışımış < kalmışımış (XII, 21)

ğaze < kaza (II, 2)

ğadın < kadın (III, 60)

ğarafil < karanfil (XII, 19)

ğapı < kapı (VIII, 1)

başğa < başka (IV, 22)

ğız < kız (V, 9)

ğol < kol (VI, 4)

ğazaynan < kazaynan (IX, 12)

ğuzúm < kuzum (VI, 20)

ğuma < kuma (VII, 5)

ğat < kat (I, 90)

ğogşu < komşu (III, 30)

ğınalı < kınalı (II, 3)

ğaşdı < kaçtı (VIII, 5)

ğayış < kayış (XIII, 43)

b < p değişmesi:

bişer < pişer

bekmez < pekmez (IV, 46)

bazar < pazar

g < k değişmesi:

başga < başka (IV, 22)

gıymaynan < kıyma ile (IV, 31)

gumpir < kumpir (IV, 31)

gatarıh < katarız (IV, 32)

gulām < kulağım (IV, 29)

garı < karı (IV, 73)

garışiy < karışıyor (IV, 24)

gara < kara (II, 12)

gocadam < koca adam (II, 26)

gavışdıracak < kavuşturacak (VII, 22)

gırıldıyn < kırıldı

gımillı < kımillı

galmışımış < kalmış imiş (XII, 21) goca garı < koca karı (IV, 73)

şapga < şapka (III, 11)

goruk < koyarız (IV, 50)

gız < kız (II, 19)

gafa < kafa (III, 52)

gardaş < kardeş (V, 18)

goyandan < koyduktan

Gasım < Kasım (XIII, 33)

ğ < k değişmesi:

lağabı < lakabı (V, 24)

v < f değişmesi:

Hävîzë < Hafize (VI, 10)

d < t değişmesi:

memmed < mehmet (XIII, 40)

tomatiz < domates (I, 46)

südü < sütü (IX, 23)

işdi < işte (III, 46)

basdon < baston (XIII, 56)

deyze < teyze (VI, 5)

büyütdüm < büyüttüm

ehdiyarıdım < ihtiyar idim

dene < tane (V, 42)

işde < işte

işdim < içtim

geşdim < geçtim (XII, 39)

dabanca < tabanca (IX, 12)

isdedi < istedi

tirid < tirit (IV, 31)

gurudarık < kuruturuz (XI, 12)

badılcan < patlıcan (I, 35)

asdar < astar (XI, 22)

hasda < hasta (I, 40)

dırnağa < tırnağa (I, 91)

n < y değişmesi: pendir < peynir

f < h değişmesi: sulf < sulh III, 28)

z < s değişmesi: sekizen < seksen (XI, 5)

c < ç değişmesi: cehiz < çeyiz (III, 19)   bohca < bohça

h < y değişmesi: cehiz < çeyiz (III, 19)

Sedasızlaşma (Tonsuzlaşma)

Sedalı ünsüzlerin sedasız karşılıklarına dönüşmeleridir. Dinar yöresinde fazla görülen bir ses olayı değildir. Başlıca örnekleri şunlardır:

f < v değişmesi: ğayfe < kahve (VI, 4)   ofalarla < ovalarlar (VIII, 8)

f < h değişmesi: cufuriyet < cumhuriyet (II, 39)

t < d değişmesi: toKtur < doktor (VIII, 21)   tohur < dokur (XIV, 7)

tomatiz < domates (I, 46)

k < g değişmesi: kölge < gölge (XII, 7)

t < r değişmesi: dövetti < döverdi (XIII, 53)

p < b değişmesi: İbrahim < İbrahım (V, 14)   leplebi < leblebi (IV, 81)

Süreklileşme

Süreksiz ünsüzlerin yerini sürekli ünsüzlere bırakması olayıdır. Sürekli ünsüzlerin de bir kısmı akıcı, bir kısmı sızıcıdır. Dinar yöresi ve ağızlarında süreklileşme olayına sık rastlanmada da nadir olarak örneklerini görebiliriz.

m < b: mindi < bindi IV, 74)

c < d: hinci < şimdi

ş < ç: işdim < içtim

Cevcet < Cevdet (IV, 11)

işlik < içlik (III, 11)

z < s: tomatiz < domates (I, 46)

geşmiş < geçmiş (V, 17)

'pa'tatiz < patates (IX, 16)

geşdim < geçtim (XII, 39)

vazgeşdim < vazgeçtim (XII, 41)

Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

h < ş: hölë < şöyle

hinci < şimdi (I, 60)

l < r: loba < roba (IV, 74)

dellerdi < derlerdi (IV, 58)

n < m: şindi < şimdi (I, 78)

m < l: meseme < mesele (III, 33)

l < y: fasille < fastülye (IV, 31)

Süreksizleşme

Dinar yöresi ve ağızlarında süreksizleşme örneğine rastlayamadık.

ÜNSÜZ BENZEŞMESİ

Ünsüz değişmesi olayıdır. Orta sesteki ünsüzlerin veya yanyana gelen kelimelerin son ve ilk ünsüzlerinin birbirine benzeşmesi şeklinde meydana gelir. Diğer Anadolu ağızlarında olduğu gibi ilerleyici benzeşme yaygındır. Fakat gerileyici benzeşme örneklerine metinlerimizde çok az rastladık.

A. İLERLEYİCİ BENZEŞME

Kelimede yanyana gelen ünsüzlerin birincisinin ikincisini kendisine benzetmesidir. Yarı ve tam benzeştirme olarak karşımıza çıkar:

1. Yarı Benzeşme:

Birinci ünsüzün, ikinci ünsüzü bir veya iki özelliği bakımından kendisine benzetmesidir. İle edatının birleşmesinde görülür.

-yn- < -yl-

Mustafayna < Mustafayla (VIII, 12)

gıymaynan < kıymayla (IV, 31)

Duduyna < Duduyla (V, 35)

gazaynan < kazayla (IX, 12)

taksiyne < taksiyle (VIII, 16)

2. Tam Benzeşme

Yanyana gelen ünsüzlerin tam olarak benzeşmesidir. Şu örnekleri tespit ettik.

1. -nn- < -nl-

annat < anlat (III, 19)

ünnüyüm < ünleyeyim (VIII, 8)

on°nı < onunla (VII, 3)

gelinnen < gelinle (XIV, 37)

niydicegonnar < ne edecek onlar (VIII, 8)

onnar < onlar (XIV, 22)

bunnar < bunlar (IX, 16)

şunnar < şunlar (XIV, 20)

onna < onunla (IX, 25)

düşmannıǵı < düşmanlığı (II, 47)

2. -ll- < -ty-

million < milyon (XII, 7)

fasille < fasülye (IV, 31)

3. -ll- < -rl-

dellerdi < derlerdi (IV, 58)

B. GERİLEYİCİ BENZEŞME

Bir kelimedede peşpeşe gelen ünsüzlerden, sonrakinin öncekini kendisine benzetmesidir. Örnekleri çok azdır.

Memmed < Mehmet (XIII, 40)

ossun < olsun (XIII, 66)

İKİZ ÜNSÜZLERİN TEKLEŞMESİ

Dinar yöresi ağızlarında ikiz ünsüzlerin tekleşmesi nadir görülen ses olaylarından. Bulunan örnek alınma kelimedir.

evëli < evveli (III, 7)

evel < evvel (XIV, 27)

ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ

Dinar yöresi ağızlarında ünsüz ikizleşmesi olayı ikiz ünsüzlerin tekleşmesi hadisesine göre daha çok görülür.

ellerrih < eleriz (II, 32)

gúçcügüdüm < küçüktüm (VII, 9)

güçcük < küçük (X, 16)

güçcükügem < küçücüğüm (XIII, 2)

accık < azıcık (X, 11)

Dinner

Diññer (XIII, 19)

ÜNSÜZ DÜŞMESİ

Dinar yöresi ağızlarında ünsüz düşmesi hadisesini genellikle orta ve son hecede görüyoruz. Düşen ünsüzlerin ise kendilerinden önceki ünlüyü uzattığını tespit ettik.

1. Başta Ünsüz Düşmesi

Ancak birkaç kelimedede örneğine rastlayabildik. Dinar ve yöresi ağızları kelime başındaki ünsüzleri düşürme temâyülü göstermez.

ilan < yılan (VIII, 2)

üseyin < Hüseyin (V, 16)

2. Ortada Ünsüz Düşmesi

Bölge ağızlarında kelime içinde g, ğ, h, k, l, n, r, v düşer.

ğ düşmesi: olan < oĝlan (V, 13)

arıdı < aĝrıdı (XIV, 39)

örenirik < öĝreniriz (XIV, 11)

g düşmesi: bóún < bugün

h düşmesi: ırāmetlik < rahmetlik (XIII, 32)

Gúlán < Gülhan (VIII, 5)

k düşmesi: ákmēm < ekmeĝim (XIII, 37)

āşām < akşam (XIII, 55)

l düşmesi: ödürdü < öldürdü (XIII, 56)

gahdı < kalktı (III, 35)

atmış < altmış XIV, 16)

gönü < gönlü (III, 36)

n düşmesi: göül < gönül (III, 35)

ĝarafıl < karanfil (XII, 19)

r düşmesi: gay°ı < gayrı (X, 8)

sēé < sana (III, 29)

verise < verirse (X, 14)

geliseñ < gelirsin (III, 63)

bicēz < birceĝiz (VIII, 2)

bişiy < birşey (VIII, 6)

pişirisiñ < pişirirsin (V, 41)

sōnā < sonra (XIII, 55)

getiriler < getirirler (XIV, 13)

yıĝılıdı < yıĝılırdı (III, 19)

v düşmesi: evēli < evveli (III, 7)

ele < öyle (VIII, 17)

y düşmesi: bēle < böyle (X, 9)

şöle < şöyle (VIII, 4)

böle < böyle (XIV, 11)

höle < höyle (VIII, 9)

3. Sonda Ünsüz Düşmesi

l düşmesi:	nası < nasıl (VIII, 13)	ge< gel
n düşmesi:	file < filan (XIII, 44)	
r düşmesi:	bi < bir (II, 33)	ufalarla < ufalarlar (VIII, 8)
	olu < olur (IX, 19)	alı < alır (XII, 14)
	goymuşlā < koymuşlar	baharla < bakarlar (VIII, 8)
	du < dur (III, 7)	gezili < gezilir (III, 17)
	va < var	giydirili < giydirilir (III, 17)
	yapā < yapar (II, 47)	demişle < demişler (VI, 20)
y düşmesi:	ġúvā < güvey (III, 11)	
z düşmesi:	olma mı < olmaz mı (VII, 3)	
	gī < gız (XIII, 51)	

HECE KAYNAŞMASI

Hece kaynaşması olayı g, ğ, h, k, n, r, v, y gibi aşınmaya ve düşmeye müsait ünsüzlerin, yanlarındaki ünlüleri de düşürerek kelimedeki hece sayısını azaltmalarıdır. Bu durum Dinar ve yöresi ağızlarında ğ, r, y, k, r ünsüzlerinin kaynaşmasıyla oluşmaktadır.

1. Şimdiki zaman ve gelecek zaman çekimlerinde görülür:

satıyık < satıyoruz (VII, 3)	diyle < diyorlar (VI, 1)
satmıyık < satmıyoruz	göriyem < görüyorum (XIII, 21)
bahıdıyle < bakıtıyorlar (VI, 1)	oluyuk < oluyoruz (VII, 3)
gediylermiş < gidiyorlarmış (VI, 17)	ālīyem < ağlıyorum (II, 23)
bilmiyem < bilmiyorum (IV, 4)	çıkıyle < çıkıyorlar (XII, 13)
olacā < olacağı (VIII, 15)	yemēceñ < yemeyeceksin (I, 48)
yollācāmıñ < yollayacakmış (III, 60)	yapacañ < yapacaksın (VI, 2)
olacañ < olacaksın (VI, 2)	

2. İstek çekiminde:

diyem < diyeyim (VIII, 6)

3. Diğer hece kaynaşması örnekleri:

bicēz < birceğiz (VIII, 2)

sonācīma < sonracığima (IX, 16)

4. iyelik eklerinde:

oliym < olayım (XIII, 37)

geliym < geleyim (VIII, 7)

HECE DÜŞMESİ

Kelimedeki hecelerin eksilmesidir. Peşpeşe gelen ve birbirine benzer veya eşit iki heceden birinin düşmesiyle meydana gelir.

1. Şimdiki Zaman Çekiminde Hece Düşmesi

gediylermiş < gidiyorlarmış (VI, 17)

bağırıyam < bağırıyorum (VIII, 13)

oluyuk < oluyoruz (VII, 3)

diyiñ < diyorsun

satıyk < satıyoruz (VII, 3)

alıy < alıyor

ālīyem < ağlıyorum (II, 23)

tahıyem < takıyorum (IV, 71)

ağladıyıñ < ağlatıyorsun (II, 27)

tikiyem < dikiyorum (IV, 71)

içiy < içiyor

bilmiyem < bilmiyorum (IV, 4)

diyem < diyorum (VIII, 6)

ğaynıydı < kaynıyordu

geliy < geliyor

çıkıyle < çıkıyorlar (XII, 13)

yıyık < yiyoruz

arıydım < arıyordum (VIII, 1)

duymiy < duymuyoruz (IV, 29)

garışiy < karışıyor (IV, 24)

diylendi < diyorlardı

narıy < ne arıyor (IV, 26)

göriyem < görüyorum (XIII, 21)

biliñ < biliyorsun (X, 10)

bahıdıyle < bakıtıyorlar (VII, 1)

gediylermiş < gidiyorlarmış (VII, 17)

uğraşıyám < uğraşıyorum (X, 4)

içiyem < içiyorum

yaşıyak < yaşıyoruz (X, 2)

eriy < eriyor (V, 22)

yeddiyek < yetiyoruz (X, 10)

oluy < oluyor (I, 65)

'guruy < kuruyor (I, 12)

2. Gelecek Zaman Çekiminde:

götürecik < götüreceğiz

olacā < olacağı (VIII, 15)

verecik < vereceğiz (XIII, 4)

yollācāmıŝ < yollayacakmış (III, 60)

ğarşılaşacañ < karşılaşılacaksın (VI, 1)

3. Yönelme Halinde:

ovā < ovaya (IV, 39)

çapā < çapaya (IV, 64)

burā < buraya (III, 63)

batā < batağa (VI, 20)

orā < oraya (IV, 81)

nere < nereye (I, 90)

4. Yükleme Halinde:

topalā < topalağı (V, 44)

verecē < vereceği

hasDalī < hastalığı (I, 40)

5. Sıfat-Fiil Ekinde:

otdúm < oturduğum (XIII, 24)

isdeyni < istediğini (III, 35)

6. İstek Kipi Çekiminde:

dīm < diyeyim (XIII, 23)

sölīm < söyliyeyim (XIII, 23)

7. Geniş Zaman Çekiminde:

otdúm < oturduğum (XIII, 24)

getdiydi < getirdiydi (XIII, 38)

YER DEĞİŞTİRME

Kelimelerdeki ünsüzlerin sırasının değişmesi olayıdır. Özellikle, telaffuzunda zorlanılan kelimelerde bu olay gerçekleşir.

Dinar yöresi ve ağızlarında bu olaya ıscak < sıcak, tahrana < tarhana, pehriz < perhiz, badılcan < patlıcan kelimelerinde rastladık.

ÜNSÜZ TÜREMESİ

Dinar yöresi ve ağızlarında başta ünsüz türemesi görülmez. Ortada ve sonda ünsüz türemelerinin örnekleri vardır.

1. Ortada Ünsüz Türemesi:

Sahamız ağızlarında kelime ortasında türeyen ünsüzler c, l, n, r, s, y'dir.

c türemesi: güççük < küçük (X, 16)   güçcüğüdüm < küçüktüm (VII, 9)
accık < azıcık (X, 11)   güçcükçüğüm < küçücüğüm (XIII,2)

l türemesi: çille < çile (III, 53)

n türemesi: pıranca < pırasa (III, 31)   fırsand < fırsat (II, 47)
Dinner < Dinar (XIII, 59)   Diññier < Dinar (XIII, 37)

r türemesi: elerrih < eleriz

y türemesi: gırıldıyn < kırıldı (VIII, 11)   geliyince < gelince (XII, 20)

2. Sonda Ünsüz Türemesi:

Bölgemizde n ünsüzünün sonra türediği görülür:

gırıldıyn < kırıldı (VIII, 11)   gelininen < gelinle (XIV, 37)
yohluğun < yoklukla (IV, 63)   gıymaynan < kıymayla (IV, 31)
diyin < diye (I, 59)

İSİMLER

Bütün varlıkları ve kavramları karşılayan kelimeler diye tanımladığımız isimleri Dinar yöresi ve ağızlarında almış oldukları işletme eklerine göre;

1. Çokluk ekleri
2. İyelik ekleri
3. Aitlik ekleri
4. Hal ekleri

konu başlıklarıyla inceleyelim.

1. Çokluk Ekleri:

İsimlerin çoğulluğunu gösteren eklerdir. Bu ek, aynen yazı dilindeki şekli olan –lar / -ler şekliyle kullanıldığı gibi, r ünsüzünün düşmesiyle –lā / -lē / la – le şekliyle kullanışı da yaygındır. Ünsüz benzeşmesi olayıyla ekin –nar şekli de görülür:

-lar:	çihdılar	atıylarımış (IX, 12)
	burdonlarda (IV, 26)	dutuklar (V, 17)
	alıylar (XIV, 13)	
-ler:	gediylermiş VI, 17)	diñeltmişler (V, 30)
	diylardi (IV, 19)	dellerdi (IV, 58)
-lā:	burlāda (III, 60)	yurtlān (XIII, 18)
-le:	götürürle	demişle (VI, 20)
	bahıdıyle (V, 1)	çıkıyle (XII, 13)
	diyle (VI, 1)	
-lē:	gülüşdülē (I, 60)	
-la:	ufalarla (VIII, 8)	baharla (VIII, 8)
-nar:	bunnar (IX, 16)	onnar (XIV, 22)
	niydiceğonnar (VIII, 8)	

2. İyelik Ekleri

İsimlerin karşıladığı nesnelerin sahibini belirten eklere iyelik ekleri diyoruz. Dinar ve yöresinde görülen iyelik ekleri şöyledir:

Teklik	Çokluk
1.Şahıs -m	1.Şahıs -mız / -miz -muz / -müz
2.Şahıs -n / -ñ	2.Şahıs -nız / -niz / -ñız / -ñiz -nuz / -nüz / -ñuz / -ñüz
3.Şahıs -ı / -i / -u / -ü -sı / -si / -su / -sü	3.Şahıs -ları / -leri

Teklik:

- 1.Şahıs: gūzum (VI, 4), gulām (IV, 29), ik~oğlum (IV, 26), yavрім (VI, 52), ayağam (VIII, 2)
- 2.Şahıs: dedeñ , neneñ (III, 50)
- 3.Şahıs: gönü (III, 36), çeketіni (III, 11), şapgası (III, 11), anası (V, 18), babası (V, 18)

Çokluk:

- 1.Şahıs: Ėmiz (XIV, 13), yemēmiz , ġúnümüzüñ (III, 7), çalgımız (III, 15), aslımız (IV, 54)
- 2.Şahıs: geliniñiz (I, 90), dutduğunuz (XIII, 66)
- 3.Şahıs: babaları (IV, 21), anaları (V, 21), kızları (V, 6)

3. Aitlik Eki

Çekim eklerinden sonra gelen –ki aitlik ekine bölgede tek bir örnekte rastlayabildik:

hindikinler (III, 7)

4. Hâl Ekleri

İsimler, sadece kök veya gövde olarak kullanıldığında ihtiyaca cevap vermezler. Bu halleriyle cümledeki diğer kelimelerle ilişkileri ve ifade ettikleri durum sınırlıdır. İşte bu yüzden çoğu zaman hâl eki dediğimiz çekim eklerini alırlar. Böylece isimler isimlerle, edatlarla ve özellikler fiillerle bağlantı kurarak kelime gruplarını ve cümleleri oluştururlar.

İsimler ifade ettikleri durumlara göre şu hallerde bulunurlar ve Dinar yöresi ağızlarında gösterdikleri şekil özellikleri şöyledir:

a. İlgi Hali (Tamlayan Eki):

İsmi isme bağlayan, diğer bir deyişle isim tamlaması yapan ektir. Bu ekin bölgemizdeki şekilleri

-ıñ / -iñ: babamıñ , ayağmıñ (VIII, 4), ğarnımıñ (X, 6)

Hece kaynaşmasıyla -ân: yurtlân (XIII, 18)

b. Yükleme Hali (Belirtme Durumu):

İsimleri geçişli fiillere bağlar.

-ı / -i / -u / -ü: sahabı (XIII, 32), hasDalı (I, 40), onnarı (IV, 2), bahdığı (VI, 1),
gönü (III, 36), nohudaşı (V, 41), düşmannığı (II, 47), südü
(IX, 23)

-nı / -ni / -nu / -nü: isdeyni (III, 35)

-(y)ı / -(y)i: herşeyi (XII, 6)

Eksik olarak (Yükleme hâlinin düşmesi): topalâ (V, 44), olacâ (VIII, 15),
verecâ. (XIV, 16)

c. Yaklaşma Hâli (Yönelme Durumu)

İsmin kendisine yaklaşma veya yönelme ifade eden fiile bağlanmak için aldığı hâldir.

-a / -e: ōlana (II, 15), motura (III, 20), onnara

-na / -ne: beñe , yanna (XIV, 9), gazana (IV, 50), babasına

-(y)a / -(y)e: gocaya (II, 16), arabaya (XII, 14), şuraya , torbaya

d. Bulunma Hâli (Kalma Durumu)

İsimlerin kendisinde bulunma ifade eden fiillere bağlandığı halidir:

-da / -de: orda (VIII, 3) , şurda, burlāda (III, 60)

-dı: yaşındı (XI, 4)

e. Ayrılma Hâli

İsimlerin kendisinden uzaklaşma ifade eden fiillere bağlandığı hâlidir.

-dan / -den: yarden (XII, 41), üstden (VIII, 4), gidenden (VIII, 13), yatandan (I, 49), göKsünden (II, 7)

Dinar yöresi ve ağızlarında bulunma ve ayrılma hâli eki olarak –ta / -te ve –tan / -ten şekillerine rastlamadık. Yöremiz ağızlarında ünsüz benzeşmesi hadisesi pek sık rastlanılan bir durum değildir.

f. Vasıta Hâli (Araç Durumu)

İsimlerin vasıta ve zaman ifade ederek fiile bağlandığı hâldir.

Vasıta hâli eki olarak ile edatının kullanılışı:

-na / -ne: orāna (IV, 42) , taksiyne (VIII, 16), Musdafayna (VIII, 12), sālīcāna (XIII, 41), Duduyna (V, 35)

- nan / -nen: gıymaynan , gelininen (XII, 15), ğazaynan , yohluğunan (IV, 63)
 -la / -le: yanlışlıkla (IX, 12) , annemle (X, 2)

g. Eşitlik Hâli

Eşitlik, benzerlik ifade eden hâldir. Bugün bu ekin çekimden çok yapım eki olarak görev yaptığını söyleyebiliriz.

- ca / -ce: iyce , evvelcesi (XII, 1)

h. Yön Hâli

İsmin yön gösterme hâlidir. İsmi yön anlamıyla fiile bağlar:

- ra / -re: orā (IV, 81), burā (III, 63)

- r Ø :

orda (VIII, 3), şurda

- Ø a : sōnā (IV, 16), sōnācīma (IX, 16)

ZAMİRLER

İsimlerin yerine kullanılan kelimelere zamir diyoruz. Nesneleri temsil ederek veya işaret etmek suretiyle karşılarlar. Şahıs, soru, belirsizlik ve gösterme yoluyla varlıkların yerine geçerler.

Dinar yöresi ve ağızlarındaki zamirleri yazı dilimizdeki gibi beş çeşide ayırarak inceledik.

1. Şahıs Zamirleri

Kişi adlarının yerine kullanılan kelimelerdir:

Teklik:

Ben / men, sen / seň, o

Çokluk:

biz, siz, onlar / onnar

Şahıs Zamirlerinin Çekimi**İlgi Hâli**

benim, senin, onun, onuñ

bizim, sizin, siziñ, onların

Yükleme Hâli meni sizi

seni bizi

onu

Yönelme Hâli

ona

mā

sē

beñe

mē

oña

onnara

sizlere

Ayrılma Hâli

menden

oñdan

ondan

Bulunma Hâli

sende (metin dışı örnek)

Eşitlik Hâli

iyce < iyice

Vasıta Hâli

onna on°nı

2. İşaret Zamirleri

İşaret ve gösterme yoluyla nesneleri karşılayan kelimelerdir. Bölgemizde yazı dilinde kullanılan işaret zamirlerinden farklı işaret zamirleri de kullanılır.

Teklik:

bu hura < şura < şuraya

şu şorlarda < şurlarda < şuralarda

o

Çokluk: bunlar, buñlar, bunnar, şunnar, şunnā, onnar

3. Dönüşlülük Zamiri

Yazı dilimizdeki gibi “kendi” kelimesidir. İyelik eklerini ve ismin hâl eklerini alır.

kendi kendinde

4. Soru Zamirleri

Varlıkları soru yoluyla karşılayan ve nesneleri sormak için kullanılan kelimelerdir. “Kim” soru zamirleri insanlar için, “ne” soru zamiri de diğer varlıklar için kullanılır.

ne nerden nē < niye nası nere

5. Belirsizlik Zamirleri

Nesneleri belirsiz olarak karşılayan kelimelerdir. Yazı dilimizde kullanılan belirsizlik zamirleri Dinar yöresi ve ağızlarında da kullanılır.

biri, birisi, hepsi, hepisi, kimi, kimse, başga, başga, herkes, herşeyisi, üteki gibi soru zamiri, belirsizlik sıfatı ve zarfların iyelik eki almış şekilleri belirsizlik zamiri olarak kullanılırlar. Metinlerimizde tespit edebildiğimiz örnekleri şunlardır:

biri kimi herkes,

birisi kimse

hepsi	başga	herşeyi
hepsi	başga	üteki

SIFATLAR

Nesneleri niteleyen ve belirten kelimelerdir. Nesnelerin vasıf ve belirtme isimleridir. Buna göre;

1. Niteleme sıfatları,
2. Belirtme sıfatları,
  - a) İşaret sıfatları,
  - b) Sayı sıfatları,
  - c) Soru sıfatları,
  - d) Belirsizlik sıfatları,

diye çeşitleri vardır.

1. Niteleme Sıfatları

Nesnelerin özelliklerini (renk, biçim, durum) gösteren kelimelerdir. goca garılar (IV, 73), gede çocuk, Dati ekmek (III, 53), bek lâf (IV, 35), bişmiş tavuk (IV, 59), ak, kâğıt (V, 28), tören, dün gece, gara Memmed (XIII, 42), gayış derili (XIII, 43), ıscak su (VIII, 21), esas eşgiyalar (II, 44), aynı işlik (III, 11), aynı atgı (III, 11), aynı şapga (III, 1)

2. Belirtme Sıfatları

Nesneleri belirten sıfatlardır. Bunlar, işaret ederek nesnelerin yerini, sayısını, belirsiz olarak veya soru yoluyla durumlarını gösteren kelimelerdir. buna göre dörde ayrılırlar:

a) İşaret sıfatları

o zaman, şu ot, o şey, şō köy (II, 38), şō gelin (I, 78)

şō vahit, şu ev (II, 18), şu yollar

b) Sayı sıfatları

beş kız (I, 28), üç etek (XII, 23), üç sene, üç sene (III, 46), üç dene oğlan (V, 13), sekiz aylık (II, 9), iki dene kız, iki gün (VIII, 15), yarım kilo (VIII, 20), on dakga (VIII, 21), dokuz ay (X, 14)

c) Soru sıfatları

Nesneleri soru yoluyla belirten kelimelerdir. Bölgeden derlediğimiz metinlerde şu örneklere rastladık:

ne zaman (III, 61), ne gadar, nası (VIII, 2)

d) Belirsizlik sıfatları

Nesnelerin dış özelliklerini ve özellikle sayılarını belirsiz olarak gösteren kelimelerdir. Metinlerimizdeki örnekleri şunlardır:

bi hikāye (I, 4), bi sürü goyun (IV, 55), üteki bacıları (V, 20)

bi sürü inek (IV, 55) hep türkmen bi sürü geçi (IV, 55)

ZARFLAR

Fiilleri, cümlede zaman, yer, azlık-çokluk, nitelik ve soru bakımından etkileyen kelimelerdir. zarfların etkileri fiiller üzerinedir. Zarfları beşe ayırıyoruz:

1. Zaman zarfları,
2. Yer-yön zarfları,

3. Hâl (durum) zarfları,
4. Azlık-çokluk zarfları,
5. Soru zarfları

Bu zarf çeşitlerinin metinlerimizde tespit ettiğimiz örnekleri şunlardır:

1. Zaman zarfları

böğün (XIII, 37), öv'len (I, 40), şimdi (XII, 12), hindi (XII, 1), evëli (I, 57), böyün (XIV, 13), āşām (I, 41), sona (V, 32), oynuykân (IX, 12), hinci (XIII, 15), geçē, sabānā (VIII, 14), bóún (I, 60), bugün, ilkin (I, 48), yarın, şimdi, gayrı, o zaman, sōna (IV, 16), sabān, eskiden, geliyince (XII, 20), gelince, gelence (VII, 17), varıkana (IV, 46), şindiki XII, 13), ıciğ evel < azcık evvel (I, 95)

2. Yer-yön zarfları

yanna < yana (XIV, 9)

burā < buraya (III, 63)

geri (I, 16)

gá < gayri (II, 36)

yoharı (I, 95)

3. Hâl (Durum) zarfları

güçcük (X, 16), sağ (II, 22), yalıñız (II, 23), daTlı (II, 24), gar (II, 32), barabar, kimsesiz (XIV, 43), iyce, alan talan (XIII, 21), bële, delik delik (V, 26), bölük bölük (V, 25), böle, iyi, tepeden dırnağa, gara (XIII, 42), esas (II, 44), iyi kötü (IV, 64), gol gola (XII, 43), ele < öyle, birden, diri darı (XIII, 35), açā emdire (III, 55)

4. Azlık-çokluk zarfları

ğadar (XIII, 5), accık < azcık (III, 42), dā < daha (XIII, 56), heç, çoh (III, 48), hiç (III, 60), ıccıh < azcık

5. Soru zarfları

ne zaman? : Bi dā ne zaman geliseñ Allağizin verise? (III, 61)

ne : Soña başka ne diyim gayrı? (III, 81)

nası : Nasıl bildin? (VII, 2)

nerde : Gıdı gıdı gıdı ... çarık nerde? (IV, 77)

nerden : Mende arıydım nerden geliy diy (VIII, 1)

ne gadar : Ne kadar cehizimiz varısa sererik (XII, 9)

nē (niye) : Ne efe diylerdi bilmiyem gayrı orasını (IV, 19)

EDATLAR

Edatlar, tek başlarına anlamları olmayan, cümlede kelime ve kelime grupları arasında ilgi kurmaya yarayan kelimelerdir. Türk dilinde edatların pek çok çeşidi vardır. Türk insanı çoğu zaman ifade edeceği duygu ve düşüncelerini edatlarla süsler. Dinar yöresi ve ağızlarında tespit ettiğimiz edat çeşitlerini merhum Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu'nun tasnifine göre incelemeye çalıştık. Buna göre edatlar:

1. Çekim edatları,
2. Bağlama edatları,
3. Kuvvetlendirme edatları,
4. Karşılaştırma-Denkleştirme edatları,
5. Soru edatları,
6. Çağırma-Hitap edatları,
7. Cevap edatları,
8. Ünlemler,
9. Gösterme edatları,
10. Tekerrür edatları

diye on grupta toplanır. Bunlardan metinlerimizde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

1. Çekim Edatları

ga < artık, sōnā, sonā, ğadar, file < falan , ğā < artık , kēri < sonra, gadar, gibi, bile.

2. Bağlama Edatları

yalıñız < yalnız

için

belki

ki

3. Kuvvetlendirme Edatları

dā < daha (XIII, 56) herhal < herhalde heç < hiç da, de, daha

4. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları

Men de tohuyam bu da tohur da şētmez (XIV, 7)

Gelinimi de gocama da (XIII, 24)

Göğsünden gürşun giriy bi göğsünde de men galıyam (II, 12)

O da gazaya uğradı (II, 22)

İkimiz de ölmedi hallah’a şükür (II, 23)

Hem ağladıyñ hem güldürüyüñ (II, 27)

Biri şo yanda şorda evi biri de o yanda (IV, 26)

İsdanbul’da mı AnKara’da mı bilmiyem (V, 13)

Üçü burda da biri yabanda

5. Soru Edatları

ha, hanı, hı, è.

mı, mi, mu, mü

olma mı, temelli mi (XII, 41), yidiñ mi (XIII, 40), bilmiñiz mi (V, 44), men mi, geşdi mi, bulguru mu (I, 10), o mu, gördüñ mü, kústü mü, gördüñ mü.

6. Çağırma-Hitap Edatları

Ay, ä, e, gız, yav'ım, hay, hadi, yā

7. Cevap Edatları

hā, hā, yā, yā, é, í, i, há, ē, è, he, hī, ya'ā, hē, hē yā!

8. Ünlemler

ū, bah, bi, hih, gúp, gī ay

9. Gösterme Edatları

işde, hölë, şöle, bële, ele, şo, ıhıcık, işdi

10. Tekerrür Edatları

gine, bi dā < bir daha

FİİLLER

A. ŞAHIS EKLERİ

Eklendikleri son hecenin ünlü veya ünsüzle bitmesine göre iki çeşittir. Hece ünsüzle bitiyorsa şahıs ekleri şu şekilde gelir.

	TEKLİK	ÇOKLUK
1.Şahıs	-em / -ım / -ım -im / -úm / ùm -īm / ám / -am	-ih/ ih / -oh -uk / -ik / -ık -ĩk / -ĩk / -uh -ik / -ik / -aķ / ek -ak / iķ
2.Şahıs	-siñ / -señ -üñ / -uñ / -iñ / -iñ -añ	-sınız / siniz / -sunuz / sünüz
3.Şahıs	-	-ler / -lar -la / -le

Şahıs ekinin eklendiği hece ünlü ile bitiyorsa:

	TEKLİK	ÇOKLUK
1.Şahıs	-m / -ñ / -n	-uh / -iķ / -ih
2.Şahıs	-n / -ñ	-nız / -niz / -nuz / -nüz -ñız / -ñiz / -ñuz / -ñüz
3.Şahıs	-	-lă – la / -le / -ler

B. ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ

Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman çekimi Dinar ve yöresinde değişik şekillerde görülür. Yaygın olarak sondaki “r” ünsüzünün düştüğünü gördük:

-yo-

1.Çoğul şahıs: gonusuyoh < konuşuyoruz

1. 2. 3. teklik ve 2. 3. çokluk çekimlerine metinlerimizde örnek bulamadık.

-yak / -yek:

1.Çoğul şahıs: yeddiyek < yetiyoruz (X, 10) , yaşıyak < yaşıyoruz (X, 2)

1. 2. 3. teklik ve 2. 3. çokluk çekimlerine örnek bulamadık.

Görülen Geçmiş Zaman

Dinar yöresi ve ağızlarında görülen geçmiş zaman çekiminin yazı dilimizdeki aynısı olması yanında ekin ünsüzünün ünsüz benzeşmesini bozarak, sedalılaştığı görülür:

-dı / -di / -du / -dü , -Tı / -Ti / -Tı

getdik , ğaşdı , böyütdüm , dutuşdu , işdim , geçdim , vazgeşdim , getdiler , bişdi , tökdüñ , yatTım , getTi

1.Şahıs Teklik:

-dim: eyildim:

-dım: arıydım

-düm: böyütdüm

-dum:

oturdum

-tım: yaptım

-tim:

-tım:

yattım

-am: galam²⁰

²⁰ Dinar yöresi ve ağızlarında çok nadir olarak istek kipi eki -a'nın görülen geçmiş zaman yerine kullanıldığını görüyoruz.

2.Şahıs Teklik

Dinar yöresi ve ağızlarında görülen geçmiş zaman 2.tekil şahısta genellikle –ñ- (nazal) şekilde örnekler görüyoruz:

- dın / -dınñ: doğurmıyaydınñ
- dın / -dınñ: etdirdinñ , yidinñ
- duñ / -dun: yuduñ
- dün / dünñ: tökdünñ , gördünñ
- tın:
- tuñ: soktuñ

3.Şahıs Teklik

- dı: ğaşdı
- di: bişdi , diylerdi
- du: dutuşdu , vurdu
- dü: töküldü , öldü
- tı:
- ti: gitti

1.Şahıs Çokluk

- dık: sardırdık: , hazırladık
- dik / dık: getdik , geldik:
- duk: dutduk , vurdurduk
- dük:
- tık: yaptık
- tık: kaynattık , galdırdık

2.Şahıs Çokluk:

- diniz / -dınñiz: gelivereydiñiz , geldiñiz
- dınñ: seyrediñ

3.Şahıs Çokluk

-diler: getdiler , deldiler

-dılar: aldılar

-dular: vurdular

-dile: keldile , etdile

-düler: gömdüler

Geniş Zaman

Dinar yöresi ve ağızlarında geniş zaman çekimi şu şekillerde yapılmaktadır.

1.Şahıs Teklik:

-aram: baharam

-arım: -erim

ağlıyarım²¹

-irim: itdiririm

-ram: tohuram

2.Şahıs Teklik:

-i – øsiñ: pişirisiñ , endirisiñ

-erseñ: diliyerseñ , diyerseñ

-ur / -ür: tohur , olur

3.Şahıs Teklik:

-ar / -er: çıhar , gider

-u – ø: olu

-a – ø: yapā²²

-ır / -ir: galır

²¹ Yöremiz ağızlarında bir iki örnekte şimdiki zaman çekimine çok yakın kullanılmış geniş zaman eklerine rastladık.

1.Şahıs Çokluk:

- arık / -erik: başlıyarık , gelerik
- mezik: bilmezik
- rih: elerrih
- ruh: yuğurruh
- irak: dağıtdırarak
- ø – rık: bişirrik
- arık: gurudarık

2.Şahıs Çokluk:

3.Şahıs Çokluk:

- rler: derler
- rla – ø: ufalarla , baharla
- i – ø ler: getiriler
- erler: sererler

Gelecek Zaman

Dinar yöresi ve ağızlarında gelecek zaman çekimleri şu şekilde yapılır:

1.Şahıs Teklik:

- acam: alacam²³

2.Şahıs Teklik:

- acañ / eceñ: ğarşılaşacañ , yapacañ , diyeceñ , nēdeceñ

3.Şahıs Teklik:

- acak / -ecek: yapacak , gavişdıracak , enecek

1.Şahıs Çokluk:

- ecik: verecik , götürecik

2.Şahıs Çokluk:

Metinlerimizde 2.şahıs çokluk çekimini tespit edemedik.

3.Şahıs Çokluk:

Metinlerimizde 3.şahıs çokluk çekimini tespit edemedik.

²² Geniş zaman eki –r- nin bazı durumlarda düştüğünü ve kendinden önceki ünlüyü uzattığını görüyoruz.

²³ Metinlerimizde gelecek zaman 1.tekil şahıs olarak tek bir örneğe rastladık.

Şimdiki Zaman

Dinar yöresi ve ağızlarında şimdiki zaman çekimleri şu şekilde yapılır:

1.Şahıs Teklik:

-yam / -yem:

ālīyem , tikiyem , bağırıyam , görüyem , çağırıyam

2.Şahıs Teklik:

-ıyın / -iyin: āğladıyın , ediyin , diyin

-in: bilin

3.Şahıs Teklik:

-yı / -yi: değyi , diyi , yaşıyı

-iy – ø / -iy – ø: boşanıy , içiy

1.Şahıs Çokluk:

-ıyık / -uyuk: satıyık , oluyuk

-ıyak / iyek: yaşıyak , yeddiyek

-ıyih / -iyoh: bahıyih , gonuşuyoh

-yk: satmıyk , olmuyk

2.Şahıs Çokluk:

-ñiz: bilmiñiz mi?

3.Şahıs Çokluk:

-iy – ø: alıylar , çıkıyle , bahıdıyle

Anlatılan Geçmiş Zaman

Metinlerimizde 1.ve 2.şahıs teklik çekimlerine örnek bulunamadı.

3.Şahıs Teklik:

-miş: gararmış

-miş: getimiş , gelimiş

-müş: dövmüş , köçmüş

-dik: gidik

-uk: goyuk

1.Şahıs Çokluk:

-mış: almışık

2.Şahıs Çokluk:

Metinlerimizde 2.şahıs çokluk örneğine rastlayamadık.

3.Şahıs Çokluk:

-mişlar: almışlar , bulamamışlar

-muşlar: goymuşlar , oturmuşlar

-uklar: dutuklar

-mişler: gitmişler

-müşler: öldürmüşler , yürümüşler

Şart

Dinar ve köylerinden derlediğimiz metinlerde şart çekiminin 1.ve 2.tekil ayrıca 1. ve 3.çoğul çekimlerine rastlayamadık.

3.Şahıs Teklik:

-sa / -se: dövse , sövse

2.Şahıs Çokluk:

-sañız: olmasañız

İstek

Metinlerimizde tespit edebildiğimiz istek kipi çekimleri şunlardır:

1.Şahıs Teklik:

- ø – yüm: ünnüyüm
- im / -ım: dīm , solīm , anladıyım
- iym: oliym , geliym

1.Şahıs Çokluk:

- alım / -elim: bahalım , goyalım , verelim , gözetliyelim , görelim , sarılalım

Gereklilik

3.Şahıs Teklik:

- meli: gezmeli

Emir

2.Şahıs Teklik:

- bahma , annat , bah , git , gel

3.Şahıs Teklik:

- yisiñ , duysuñ , giysiñ

2.Şahıs Çokluk:

- görmeñ , galmañ

C. EK-FİİL (CEVHER FİİL)

İsimlerin fiiller gibi çekimlenmesinde bölgemizde i- yardımcı fiili kullanılır.

1. Ek – fiilin bildirme çekimi:

- orlondur , çohdur , yumuşaktır , güzeldir

2. Ek – fiilin görülen geçmiş zaman çekimi:

ehdiyarıdım , çocuğudu, güçcüğüdü , varıdım , kóylúydú , varıdı , onnarıdı ,
gúçcüğüdüm , yoğudu , hasdıydım , eleydi , burdaydı , yaşındaydı , deliydi , eserliydi ,
ileşberidik , yabandaydı , hasdıydım , aylığıdı

3. Ek – fiilin anlatılan geçmiş zaman çekimi:

yörügümüşüz , çoğumuş , varımuş , zenginlerimiş , bataklığımış, eşgiyáyımış ,
Hulusiymiş , Meseymiş , Gúrcüymüş

4. Ek – fiilin şart çekimi:

varısa

5. Ek – fiilin fiillerle yaptığı birleşik çekimler:

Anlatılan geçmiş zamanın hikayesi.

6. Ek – fiilin birleşik fiillerle yaptığı birleşik çekimler:

Anlatılan geçmiş zaman hikayesi metinlerimizde örneğine rastlayamadık.

Görülen geçmiş zamanın hikayesi: bitirdiydi , itdiydi , sardıydı , getdiydi

Şimdiki zamanın hikayesi: ğaynıydı , arıydım , diylardi , görüydü , oynaşıyoduh

Gelecek zamanın hikayesi: Metinlerimizde örneğine rastlayamadık.

Geniş zamanın hikayesi: çıkardık , gitmezdik , dellerdi , yığardı , olmazdı ,
düzerlerdi , giderdi , ólurdu , geldiledi , ederdi , dövetti , dikedik

Şartın hikayesi: doğurmasaydın

İsteğin hikayesi: doğurmayıydın

Anlatılan geçmiş zamanın rivayeti: ğalmışımış

Şimdiki zamanın rivayeti: gavuruymuş , atıylarımış , gediylermiş

Gelecek zamanın rivayeti: yollacāmış

Metinlerimizde geniş zamanın, görülen geçmiş zamanın, şimdiki zamanın ve
gelecek zamanın şartına rastlayamadık.

Geniş zamanın şartı: verise < verirse , varısa < varırısa

D. İSİM – FİİLLER

Fiillerden, hareket ismi bildiren eklerle yapılırlar. Bu ekler bölgemizde, yazı dilinde olduğu gibi –ma, –me, –ış ekleridir. İsim-fiil ekleri cümlede isimler gibi çekimlenerek kullanılabilirler.

–ma / –me: çekmeğe , görmesine (VI, 14), yolma (I, 39), gâşmalar

–ış / –iş / –uş / –üş: gâyış (XIII, 43)

E. SIFAT - FİİLLER

Zaman ve hareket anlamını koruyan fakat cümlede sıfat görevinde kullanılan fiil şekilleridir. Bölgemizde şu sıfat fiil ekleri görüldü:

–mış / –miş / –muş / –müş: gırılmış beyler (VI, 19), geçmiş gün

–dık / –dik / –duk / –dük ; –tık / –tik / –tuk / –tük: evlendiğinde, gittiğinde , olduğuna , evlendikten , olduğum , gördüklerin

–an / –en: yollayan , kaçan , yatandan (I, 48), gidenden , goyandan (I, 52)

–ası / –esi: olasıya (II, 28), bulasıya (II, 27)

F. ZARF – FİİLLER

Cümlede zarf olarak kullanılan fiil şekilleridir. Bölgemizde kullanılan zarf-fiil şekilleri şunlardır:

–p: öğüdüp (I, 16), gelip (I, 16), götürüp (I, 16), uğraşıp

–kan / –ken: boşaldırken (II, 19), oynuykan (IX, 12)

–kana / –kene: varıkana IV, 46), yağlıkene (II, 11)

–ınca / –ince: gelince , çıkaramayınca , ısladınca (IV, 75), öldürünce (V, 29), geliyince (XII, 20)

–madan / –meden: galmadan

–ışın / – işin (–ınca / –ince yerine): atışın < atınca (XIV, 31)

SONUÇ

I.SES BİLGİSİ

a) Ünlülerde:

1. Dinar yöresi ve ağızlarında, yazı dilimizdeki ünlülerin dışında 6 ayrı ara sesi karşılayan ünlü vardır:

á, í, ó, ú, è, i

2. Ses olayları, vurgu ve tonlamaya bağlı olarak yazı dilindeki sekiz ünlünün uzun şekilleri vardır:

ā, ē, ī, i, ō, ō, u, ū.

3. Bölgemizde yuvarlaklaşma hadisesi örnekleri azdır.

4. Dinar yöresi ve ağızlarında ince ünlülerin kalınlaşması hadisesi sıklıkla görülür (Akgün-Bağcılar).

5. Bölgemiz ağızlarında, başta (i), ortada (ı-i), sonunda (a) ünlülerinin türediği görülmektedir.

6. Ünlülerin çoğunun birbirleriyle değişme gösterdiği görülür. Bu değişmelerin genellikler ünlü uyumları yönünde olduğunu tespit ettik.

7. Bölgemizde ünlü uyumunun kuvvetli olduğunu söyleyebiliriz.

8. Genzel ünlüler azdır. Genzelleşme yalnızca a ve ü ünlüsünde görülür.

9. y, v, g, h, n ünsüzlerinin düşmesiyle ikiz ünlüler ortaya çıkar.

b) Ünsüzlerde:

1. Önsesteki sedasız arka damak k'sının sedalı g'ya dönüşmesi bölgemizde görülen belirgin bir özelliktir.

Sedalılaşma konusunda p'nin b'ye, k'nın g'ye t'nin d'ye dönüşmesi önemlidir.

2. Bölgemizde iç seste bulunan çift ünsüzler çoğunlukla tekleşirler:

eveli < evveli (III, 7)

3. Ünsüz değişmelerinin örnekleri çoktur. Sedasızlaşma örneği az olup sedalılaştırma örnekleme örnekleri boldur.

4. Ünsüz benzeşmesinde gerileyici benzeşme az olup, ilerleyici benzeşme örnekleri fazladır.

5. Ünsüz ikizleşmesi çok fazla olmamakla birlikte örnekleri görülür.

6. Kelime başında az olmakla (sadece y ve h) birlikte kelime içinde ğ, g, h, k, l, n, r, v, y ünsüzleri, kelime sonunda da l, n, r, y, z ünsüzleri sıklıkla düşer. Bu düşme sonucu kendilerinden önceki ünlüyü uzattıkları görülür. En çok görülen r düşmesidir. ğ, l ve k ikinci derecede düşen ünsüzlerdir.

7. Hece kaynaşması ve hece düşmesi olayları bölgemizin belirgin özelliklerindendir.

II. ŞEKİL BİLGİSİ

1. Bulunma hali eki –da/-de yerine –dı'nın da kullanıldığı görülür.

2. Bölgemizde isim halleri kuvvetlidir.

3. İlgi hâli ekinin yazı dilinden farklı olarak hece kaynaşmasına uğramış olan –ân şekli de vardır.

4. Bulunma ve ayrılma hâli eklerinin sedasız şekilleri, çoğunlukla sedalılaştırma eğilimi gösterir.

5. Vasıta hâli ekinin yazı dilinden farklı olarak –na/-ne, -nan/-nen şekilleriyle dikkat çekicidir.

6. Çokluk eklerinin –lâ / -le , -lê / -la, -nar şekilleri de vardır.

7. Gelecek zaman eki çoğunlukla –cek şeklinde fakat –cik şekilli kullanımı da mevcuttur.

8. Şimdiki zaman çekiminde genellikle –yor ekinin düştüğü ve –y şekliyle kullanıldığı görülür.

alırlar < alıyorlar (XIV, 13)

satıyık < satıyoruz (VII, 3)

9. Yazı dilindeki “artık” karşılığı olarak kullanılan “ğayrı” kelimesi ğayrı, ğā şekilleriyle kullanılır.

10. Zarf –fiil eki –ken daha çok –kan, -kana , -kene şekilleriyle kullanılır: varıkana (IV, 46)

oynuykan (XI, 12)

oynuykene

11. Bölgemizde geniş zaman çekiminde r’ler genellikle düşmemiştir. Geniş zaman çekiminde farklı olarak şimdiki zaman çekimine daha yakın, fakat geniş zaman olarak kullanılmış örnekler vardır:

ağlıyırım < ağlarım (XIII, 23)

diliyersen < dilersen (XII, 14)

12. Sıfat-fiil eklerinin genellikle hece düşmesine uğradığı görülür.

otdüm < oturduğum (XIII, 24)

isdeyni < istediğini (III, 35)

METİNLER

DİNAR YÖRESİ AĞIZLARI

I. METİN

Derleme Yeri: Porsama

Anlatan: Nurife TELLİ, 62 y.

Konusu: Hayatından

-Porsamanın bir anlamı var mı?

-Eskiden goymuşla yavrum

-Hikâyesi falan var mı?

-Yoh bi hikâyesi filan

5 -Sen kaç yaşından beri buradasın?

-Burda doğmuş burda böyümüşüm.

-Adın ne?

-Nurife Telli. Yaşımı bilmiyim ki cahilem.

-Nasıl bulgur kaydattığını anlatır mısın?

10 -Bulguru mu? Yuduñ. Ğazana tökdüñ. Altına yahacak soқтыñ, ğaynadı ğaynadı ğaynadı.

-Yancak?

-Hĩ odun, tezek, ondan keri bişdi indirdik dama sardık sōra, ondan sona guruy daha.

-Kaç gün kuruyor?

-İki günde

15 -Sonra?

-Ayıklıyñ. Bahıyñ içine götürüp değirmende öğüdüp gelip savırıyñ geri bi dā kurduyñ çuvala goyuyñ

-Geri bir daha niye kurutuyorsunuz?

20 -İslanıyya! ıslanıyya! Ondan kēri yā gızardıyih su tōküyüh ğaynadıyih tōküyüyk şeye başlıyih yēme. Özel yemēğimiz işte bulgur...

-Size has bir yemek var mı?

-Yaa

-Bakıyor muydun?

-Baharam.

25 -Kaç çocuğun vardı?

-Menim?

-Evet.

-Beş ğız dördoğlan

-Hepsi yaşıyor mu?

30 -Yaşiyí

-Kocan?

-Kocam öldü. Aklım üstümde yoh

-Burda doktor var mı?

-Var. Diñgerda

35 -Gittin mi?

-Bugün geldim daha. Bağdı. YaTdım beş gün iyi edecem seni dedi

-Hastanede mi?

-He. Şindi de benim hasdam değılseñ dedi çıhardı geri yolladı.

-Neyin varmış?

40 -Mide hasdalığı var. Ağrıy çōh ağrıy. Hapım var, şurubum var. Sabaan içiyom, övlenn içiyom āşam içiyom. Üç sefer. Heç faydası yoh.

Nasıl yok hiç faydası?

-Bilmiyem ki

-Perhiz yapıyor musun?

- 45 -Pehriz hepsi perhiz. Patile haşlaması, işde otdur, yumurta, süt bunnarı yiyeceñ dedi.
Tomatiz, garpuz.
- Domates?
- Onnarı yemēceñ dedi. E gayrı ilkin iyi edecem seni dedi, iki gün üç gün yatandan sonra
_____?
- 50 _____?
- Torun var mı?
- Ü torun çoh.
- Kaç yaşında evlendin?
- Ne bileyim ben güçcüh evlendim.
- 55 -Hı (on beş yaşında).
- Evleneceğın adamı görmüş müydün daha önceden?
- O meni görüydü, men onu. Oynaşıyoduh. Bi köydeydik. Eveli nişanlıñı gördüñ mü
ğaçar sahlanırdıñ. Şındı gördüñ mü gel gel diyi sarılahım. Sahlanırdıñ. Men gece burā
gelin gelmiyi evveli zülüf kesilirdi oña geldiledi sahlandım, görünmiym oña diyin.
- 60 Garılar da gülüşdülē e hadi boun hinci sahlandıñ, yarın bunuñ yanına varacañ nēdeceñ
derlerdi. _ _ _ derdim.
- Zülüf mü kesiliyor?
- Hē. İşte onuñ ucunu kesiyle, zülüf derle.
- Niye kesiyorlar?
- 65 -Zülüf oluy ya.
- Kına gecesinde mi?
- Hı.. hı
- Ağladın mı?
- Ağlamadım.
- 70 -Hı. Geldi. İki gün gelindi, üç gün keldile etdile.
- Sizin düğünlere özel kıyafet var mı? (şalvar vs.)

-Var.

Neler var?

-Entere, pullu, ğutmu şalvar.

75 -Gutmu şalvar ne?

-Gadife don.

-Kadife dona kutmu şalvar mı deniyor?

-şimdi şo gelini giydirelim de ğör sen.

-Beyaz gelinliĝin altına mı?

80 -Ya ya yâa.

-Senin de var mı bundan?

-Menim de benim de bir doluydu.

-Kutmu şalvardan başka ne giyerler?

-Başka ne giysin başka?

85 -Başlarına deĝiřik şeyler takıyorlar.

-Pullu, çelme

-Çelmede hangi renkler oluyor. Mesela gelinlerin şelmesinde?

-Dört çeşit oluy. Yeşili, mavisi oluy, sarısı oluy, kırmızı oluy.

-Hı hı.

90 -Nere gitti geliniñiz giysiñ bi. Güvey (damat) Trař oluy. Onuñ da bi ğat asvabı va tepeden dırnaĝa. İşde.

-İştahın var mı?

-Hiç işdahım yoh.

-Bir gelin bir oĝlunla mı duruyorsun?

95 -Hı. Hindi dâ řeyiñ yarısı yoharı gitdi. İçıĝ level gelivereydiñiz burdalarıldı.

(Fotoĝraflara bakıyoruz)

-Nene bunlar kim? (Fotoĝraf)

-Geliniñ sülâlesi.

II. METİN

Derleme Yeri: Kızılköy

Anlatan: Gürcü AKGÜL, 70-75 y.

Konusu: Hayat hikâyesi

-Ne diyim. Bulguru gaynattıh. Harmanı galdırdıh.

-Hepsinin vakti geçti mi?

-Geşdi gayrı anam. İşte bah bulgurlar gaynadı. Gınalı guzum.

-Kaç yaşındasın nene?

5 -Men mi? Valla anam bilmiyem. Yetmiş yaşında mıydım, yetmişbeşde miyem bilmiyem anam. Men anamdan sekiz aylık galam. Yaşımı maşımı bilmiyem. Anam ölüy men galiyam. Anamıñ göğsüñden gurşun giriy bi göğsünde men galiyam.

-Niye?

-Dayım dabanca boşaldırken -ağlatma meni- Men sekiz aylık galiyem.

10 -Bilmeden mi boşandırmış?

-He işte. Dabancayı yağlıkene anam da haşgeş gavuruymuş çekeceñe dangadan boşanıy göğsünden gurşun giriy bi göğsünde de men galiyam. Menim yazım gara gara gara.

-E sana kim baktı, kaç yaşında evlendin?

15 -Meni nenem büyüttüy men bi gede olana geldim. Kocamıñ da babası ölmüş, anası gocaya gitmiş.

-Gede ne demek?

-Hı? E babası yoh anası yoh onuñ da işde. Allah da meni yazmış. İşte bah şu evi men yaptırdım Bu benim büyük gelinim, bu da gızım, şo da gızım olumun gızı, işte bah şo da olumuñ ölü, şu da gızı.

20

-Adam öldü mü?

Menim mi? Adamum sağ. Oda gazāya uğradı. Men de gazaya uğradım. İkimiz de ölmedih|Allaha şükür. Yalıñız ilk babayığdım bah ālīyem gazadan öldü. İlk çocuğum gazeye uğradı daTlı guşum.

25 -Kaç çocuğun var?

-Menim mi? Şimdi beş dene ölüm var, iki dene kızım var. Gelin, gocadam var. Şindi yoh yanımda. Hem ağladıyıñ hem güldürüyüñ. Datlı guzum. Üst dişlerim töküldü. Beñ|ekmek getirdi valla gelin yiyemiyem.

-Ekmeği kendiniz mi yapıyorsunuz?

30 -He yá

-Nasıl yapıyorsunuz ekmeği?

-Hamuru yuğurruh. Unu elerrih. Ekmeği ederik. Sacda çevirrih. Gar gibī yērih gadın anam. Gel gel bi gel ...

-Özel bir yemeğiniz var mı nene?

35 -Valla guzum bah tarhana ederik, tarhana çorbası ederik, fasılla bişirriķ, badılcan bişirriķ, elimize geşdimi yemeği eder yērik. Sen şunla gonuş ga! Menden aldıñ alımıñı.

-Eşkiyalar varmış buralarda nene eskiden bilir misin?

-Onları ne biliyim anam men. Eşgiyalar şō köydeni de varıdı iki dene, benim sülalemden varıdı iki dene. Cufuriyetden, Gımılıdan. Bēkóy varıdı, Çülüvası varıdı, 40 Ālim varıdı, Aziz varıdı, eşgiya.

-Ālim Efe mi?

-He Ālim Efe, Aziz Çavuş.

-Aziz Çavuş?

-He. Ah gadın anam ah esas eşgiyalar onnarıdı. İşte bah ırza..? ... varıdı, adam 45 öldürmesi varıdı eşgiyalıh onnarıdı evelden.

-Nasıl yani?

Ha ha. Annacından yapacak düşmannığı firsandıñı buldu mu o da ona yapā ga.

-Yörük müydü bunlar?

-Kóylúydu kóylú. Hep Türkmen anam.

III. METİN

Derleme Yeri: Kızılıköy

Anlatan: Gürcü AKGÜL, 70-75 y.

Konusu: Düğünler

-Burada, evlenen kızlar kına gecelerinde nasıl giyinir, ne giyerler?

-Gına gecesinde mi? Gutmu şalvār, evelden gadifeden iki dene fisdān, kústü, çekát, pullu, fita.

-Kústü ne?

5 -Kústü mü? Şindi şilediyiñ dēmi? Há há.

-Neden küstü diyorlar ona?

-Eveli éleydi edet. Bizim gúnúmüzüñ ne zaman? Hindiñkiler cavır oldu. Gelin du gayri be merikini unut. Sonā başka ne diyim gayrı? O zaman işte dedim anam yā. Entere, şalvar, pullu, fita, çelme.

10 -Güvey?

-Ha şile. Gúvāde, aynı ceketini, aynı ponturu, aynı işliğini, aynı atgısını, aynı şapgasını..

-Kaç gün düğün oluyor?

-Üç.

-Üç gün?

15 -Há. Cumāden çalgımız çalınırdı, Cumartesi gız başımız oldu.

-Kız başı?

-Hem gonurdu, gız giydirili, gezilidi

-Çeyizi falan?

20 -E cehizi filan|anam yığılıdı gıS sen annat gá cehizini mehizini! (Sen dāhıyyı añlatıyıñ cānım!). Gurbanoliym nazlı guzum cehizini yığardı eveli millet, yüklerdi motura, gelinle barabar giderdi cehize.

-Kaçan olur muydu?

-é

-Kaçan olur muydu?

25

-Í í gaçan olmazdı.

-Namus davası mı yapıyorlardı?

-Eveli gaşdıñmı námus davası olurdu. Irzına düşersin ortaya bulasıya gadar. Keyfine arada sulfolasıya gadar. Söz temsili biz hindi birbirimize elti olmuş oluyoh dēmi? Bu yarenliğe gonuşuyoh. Aramızda élé bişiy oldu mu sen mée özür dilerdiñ men sēé özür dilerdim. Gonum göğşu arayı düzerlerdi. Çalgısını çaldırdı gız oldu mu gelini gönü oldu mu gelini alır giderdi.

30

-Hiç kaçan olmazdı yani?

-GaşTımı ırz mesemesi, Birbirini gırdardı el.

-Şimdi öyle bir şey yok değil mi?

35

-Yoh yoh yoh, Gahdı gayri şindi. Şindi herkes isdeyni alıy. Valla. Göül kimi istedi herkeş şindi. Gönü kimi isterse!

-İlk çocuğunu kaç yaşında doğurdun?

-Men ha? Valla evlendiğimde herhal 20 yaşında varıdım anam. Üç sene çocuğum olmadı datlı guzum.

40

(Başkası: Nene 13 yaşında evlenmiştir.)

-Yā yā yā! E oñların dedine bahma benim annayamla gocamıñ arasında 13 yaş men oñdan 5 yaş böyüğüdüm anam. Há valla. Men 5 yaş böyüğüdüm. E benim gocam güccüğüdü gede çocuğudu anam. E duysuñ dedeñ ayıp mı? Men ehdiyarıdım. Hā hā hā guzum.

45

-Çocuğun?

-Menim mi? oldu ya işd|ilkoğlum oldu yā üş sene olmadı ānām.

-Askere mi gitmişti?

-Asgere gitdiğinde bir oğlum bir gızım varıdı sem ne diyin? Yā çoh yarenliğettirdiñ.

-Yakım yakarlar nene bilir misin?

50

-Ağıtları. āh anām ah. Neneñ ağıtlar ederdı neneñ ya geşdi neneñ anām.

-Ağıdı kafandan mı yakarsın yoksa ezbere mi söylenir?

-Gafañdañ anām gafañdañ, içinden hī içiñden. Yazalarım gararmış yavrım. Böyüttüm gününü göremedim. Çileñi çakdim. Datlekmekler yiyemedim (ağlıyor)

-Nene terlemiyor musun bu sıcakta? Bir sürü yelek giymişsin?

55 -Nenem gurbanoliym üşüyveriyem datlı nenem. Bah bi! Ele aç emdire böyüttüh sizi. Bah bi! Gücenme! Gocagarı memesine benziy mi?

-Yok iyisin nene dinçsin!

60 -Menim babam Hulusiymiş anam Mëseymiş, adım Gürcüymüş há başımıñ direği herif İRamazan Akgül. He anām. Doğurduklarım Bah Celal Akgül, Tifan Akgül, Ehmedakgül, İmralakgül eleydi gadınanam. Allah yollācāmıñ seni. Men hiç burlada file otuvēmen. Anām gadın anām. Bi dāa ne zaman geliseñ Allağizin verise?

-Geliriz nene bir zaman yine.

-Bah burā geliseñ –Gürcü Nene! diyeceñ.

IV. METİN

Derleme Yeri: Uluköy (Beyköy)

Anlatan: Sultan GÜRBÜZFİDAN, 74 y.

Konusu: Hayatından

-Eskiden buralarda efeler varmış?

- Onnarı bilmiyem yavrım.

-Hiçbir bilgin yok mu?

-Bilmiyem efeler bilmiyem men.

5 -Porsama köyünde burada eskiden efeler eşkiyalar olduğunu söylediler de.

-Eşgiya varıdı.

-Kimler onlar?

-Çülüvasında, Hacıbeşirliden.

-Buradan kimse yok muydu?

10 -Burdan kimse yoğudu. Hacıbeşirliden eşgiya geldi dutdular göturdüler şeye dama. Çıhdılarda şeydeler, İzmirdeler. Biri Nevzât, birinin adı Cevcet miydi? Cevcet! Biri Cevcet biri biri Nevzât. Yaregreñliniñ adı neydola? Onu bilmiyem.

-Ali Efe?

-Ali Efe! Öldüler hey yavrum! Alefe vardı.

15 -Kimdi onlar?

-Buhurculardan. Buhurcularıñ -Al|efe varıdı, Mısdafa varımış, oñdan sona Buhurcuoğlu varıdı. Yörüğ yörüğ bunnar.

-Niye efe diyorlardı onlara?

-Ne bilim yavrum efe diyledi ya nē efe diyledi bilmiyem gayrı orasını.

20 -Nerde öldüler?

-Burda öldüler hepiside. Alefe ondan sona usülü, babaları, anaları hepsi burda öldü. Öldüler burda galdılar. Başgasını bilmiyem yavrum.

-Hastasın, neyin var?

-Hasdayım, gafam döñüy, safram garışıy.

25 -Çocuk var mı?

-Cocuh? Çocuh narıy getdiler. İñloğlum var İzmirde. İki de gızım var burdonlarda. Biri şo yanda şorda evi, biride o yanda. Arada geliyler. İşleri var hindi iş zamanı yavrum.

-Yaptığınız özel bir yemek var mı?

-Ne diy gulām duymiy.

30 -Nene özel size yaptığınız farklı yemek var mı?

-Fasille var, gumpir var, pıransa aşı var, tomatiz var, tirididerik gıymannan, soğanna gıyma gatarıh içine yumurta gırarıh tarhana çorbası bişirrik, un çorbası bişirrik hepsini bişirrik.

-Bulguru nasıl kaynatıyorsunuz?

35 -Bek lāf et duymuy gulaam. (Bağınarak) tekrar. Kazanda.

-Anlat nasıl yaptığını.

-Hindi bulguru yuğruk. Çuvala görük, gazan topları Yanyana gazanları gurarık.. Altını yakarık. Gaynadır sererik, guruduruğ, götürür değermende çekerik. Ondan sōna yerik gayrı. Dā neydelim yavırım. Ovā giderek yolma yolarık, çapa çapalarık, pancar keserik, bulgur toplarık.

-Yolma ne nene?

-Orāna yolarık.

-Şarap yapılır mı burada?

-Yā yā, onu bilmezik.

-Pekmez?

-E pekmez bağ varıkana gaynıydı.

-Nasıl kaynatıyordunuz?

-Üzümü toplarsıñ hatıla tökerik.

-Özellikle kırmızı üzüm mü?

-Üzüm oldumuydu toplarıò, hatıla tökerik, çiyneriò, gazana görük, şerbetini, şerbeti göyandan sōna dutarık şeyderik. Üstüne toprak çalarık şerbetiñ. Şerbeti süzerik gaynatırık bekmezolu. Başgasını bimiye yavırım.

-Eskiden burada beyler olduğı için mi buraya Beyköy denmiş?

-Varıdı. He. Aslımız esas biz yörükten gelmerik. Menim dedem yörügümüş yörükden gelmiş, malı çoğumuş, bisürü goyunu varımış, bisürü ineğı varımış, bisürü keçisi varımış, dāğa köçmüş, dağda işde bizler meydanaalmışık. Başgasını bilmiye yavırım.

-Masal biliyor musun?

-Masal bilmiye yavrum gafam cahil. Dedeme Köloğlu dellerdi. Köloğlu İramazan çok, herşeyi çoğudu. Menim başımdan geçen bişmiş tavuğıñ başından geçmedi. Gelin olduğumu bilmiye aklım ermiy.

-Çok mu küçüktün?

-Güççüğüdüm 14 yaşında gelin oldum. Eliñ bi gedesine geldim. E eliñ bi gedesine geldim yavrum. Yokluğulan çoluk çocuk meydanaoldurduk. Büyüttük. Adam o yohluğunan Aydın'a gitti. Men kóyde çapā gitdim. İyi kötü böyüttük sır ettik hepisini.

- 65 -Kaç tane çocuk?
- Altı deneydi ikisi öldü. Recep, Ulviye öldü. Mevlút, Yaşar, Naciye, sen (Karşıdakine) bimiye gari.
- Dikiş bilir misin nene?
- Biliye. Eskiden kesiydik.
- 70 -Nasıl dikiyorsun?
- Elimde inneyen. inneyi taşiyem, ipliği tikiye işde.
- Kimden öğrendin dikişi?
- Gaca garılar öğretdi. Güçcüğükten öğretdiler. Fidan derik biz elbiseye. Fidan dikedik. Şurda lobalı. Dikediş giyerdik. Tikili giyilmiyi gayri. Satına mindi iş.
- 75 İleşleridik. Gardaşım gön getirdi. Gazana ıslatmışlar, ısladınca şora gomuşlar. Bulgur çekmeğe oturmuşlar, lafa dalmışlar. Kopák de almış gitmiş. Hanı çarık? Çarık burda, çarık şurda. Gıdı gıdı gıdı gıdı gıdı gıdı gıdı çarık nerde? Yok. Bağlarda aramışlar yürümüşler bulamamışlar, ağam da gelmiş dövmüş onları. Onu buluñ diy. Bidā gitmişler aramaya. Gönü buluñ diy.
- 80 -E bulamamışlar mı gönü?
- Kopák götürü de veri mi gönü? Leblebi cini derik, orā götürmüş yemiş gönü. Aklımüstümde deşel yavrim. Hasdayım.

V. METİN

Derleme Yeri: Uluköy (Beyköy)

Anlatan: Hatçe EREN (İbiş Nine)

Konusu: Hayatından

-Nene neden ibiş kızı diyorlar?

- Menim adım Hatca da, şeyden dedemiñ, babamiñ adı İbişoğlu.

-Soyadın?

-Eren.

5 -Burda efeler varmış eskiden nene?

10 -Ne efeleri eşgiyalar? Onuñ gızları benim gaynımıñ garısı. Şey, benim gaynımıñ garısı Dudu, Nazlı ondan sonā onun babaları eşgiyaymış Al|efe ondan sóna şey Buhurcuoğlu. Onnar eşgiyaymış. Şeyi öldürmüşler Goca Mısdafayı eşgiyayı. Onnar hanı dağda köçebe olduğuna Onnar onu, o buhurcuoğlunu öldürmüşler de onuñ gızları benim gaynıma alıklar böyük şeyi Nazlıyı, gaynım Teğfiğe almışlar, çocuğu olmamış onun|üsdü güccük gaynına da Ziya'ya da bacısı Dudu'yu almışlar ondan olan oğlunu Nazlı'ya evlatlık vārmış, ondan sona evlatlık ondan da everdi üsdüne geçirdi gaynım ondan çocuğu, ondan üç dene oğlan oldu. Hindi biri Teğfik, İstanbul'da mı Ankara'da mı bilmiyem, ondan sona biri Enver, biri ondan sona İbrahim.

15 -Buhurcuoğlu'nun tek oğlu mu varmış?

-İlkinden Ali Efe olmuş sonadan bi Üseyin olmuş. Hepsiniñ böyüğü beş gız. İşte böyle. Onlar gelmiş geçmiş de ondan sona burā mekān dutuklar. Hindi ölüleri hepsi burda bizim mezarlık de. Anası, babası, gardaşları, hep burada bu mezarlığa gömdüler.

-Buraya mı yerleşmişler?

20 - Burā. İşte gızları burdaydı. Üteki bacıları yabandaydı. Öleni burā gömdüler. Ali Efe'yi Üsülü dellerdı, gardaşına, ondan Esme'yi, Helime'yi bunnarda anaları, ondan sona hepsi burda işde mezarlıkda gómülü. İşte bu gadar aklım eriy yavırım, bilmiyem!

-Niye buhurcu denirmiş onlara?

-LağaPları buhurcu.

25 Buhurcular bolúk bolúk gëldiler.

Ak bağırmı delik delik deldiler.

Şubeniñ önünde resmimi aldılar.

Ak kağıt üsdünde seyrediñ meni?

30 -diye türkü goşmuşlar. O şeyi öldürünce. Goca Mısdafa'yı eşgiyayı şöyle şeye diñeltmişler de duvara foturafını almışlar.

-Çok mu azılı eşkiyaymış o?

-Çok azılı. Ondan sóna eşgiyā olmadı gayrı Ali Efeynen babası Buhurcuoğlu ölmüşler.

-Sen yörük mü türkmen misin?

35 -Men anam babam buralı Türkmenik biz. Men buhurculara gelin geldim he ye. Duduyna Nazlı gaynımıň garısı. Dudu hindi sağ Diññerde. Yalınız Nazlı öldü.

-Başka mani var mı biliyor musun?

- Başga işde bu bicēzi biliyem.

-Babana niye kürkçü diyorlar?

-Soyadımız Kürkçü. Kürkçü Hăcähmăt.

40 -Neler pişiriyorsun?

-Topalak heye nohudaşı Pişirisiñ, tarhana çorbası, keşgek bişirisiñ, bulgur pilavı, aşur bişirisiñ, dene bōrölce, bişirisiñ.

-Aşur dediğin aşure gibi mi?

-Çorba, aşure he ye. Topalā bilmiñiz mi?

VI. METİN

Derleme Yeri: Yeregiren (Akgün)

Anlatan: Kâmile KAYA, 72 y., (kayda alındığından habersiz)

Konusu: Hayatından

-Fala bahıdıyle. Bahdığ çihıy biliy diyle. Halaña dedi ki bi ilanla garşılaşacañ sen dedi iki aya gadar bide eviñde şenlik yapacañ bilmem ne alacañ dedi.

-Kahve falı mı?

5 -Hī gayfe falı. Üç güne galmadan ilanla garşılaştı golu gırıldı. Yā guzum. Ne anladıyım guzum. Eveli gün İlksen deyzeñiñ pendirlerini basdık. Kayhan gāzā yapmış.

-Ne kazası?

-Taksi gāzāsı.

-Bir şey olmuş mu?

10 -Takside var da kendinde yok. Ben Gürsel amcañiñ dükgana geldim. Dükganda oturdum. Habibe halañı bilin dēmi? Onuñ Havize satıldı.

-Kime?

-Almanyalı birisine.

-Evlendi mi?

-Evlenmedi. Düğünü güzün olacak. Onuñ|olan görmesine ıccık öte bete götürdük. Orda
15 galdım yatTım nenem.

-Buraya neden Yeregiren demişler nine?

-Buraya mı nenem? Eveli atalarımız çoç gediylermiş nenem, buraya gelince giden
20 atalarımızın gañlısı burda gırılmış. Onnar burda galmış. Gañlınıñ biride getmiş Bēkó'ye
oraya gırılmış beyler derler ē. Orda galmış guzum. Ondan buraya Yeregiren demiş
batahlığımış batā gañnı gómülünce çıkaramayınca biz burda galalım gayı demişler.
Yeregiren lağābı ordan galmış guzum.

VII. METİN

Derleme Yeri: Akgün (Yeregiren)

Anlatan: Güldane AYDIN, 48 y.

Konusu: Hayatından

-Nefes darlığı mı var sende?

-Nası bildiñ.

-Mal. Olma mı? Biz ne yiyik. Yoğurt satıyık. Süt satıyık on°nı idare oluyuk kızım işde.

-Kaç yaşında evlendin sen?

-Me 12 yaşında evlendim. E anamıñ üsdüne guma gelence meni satDı erkenden. Çıkdı
5 getDi babam da oğlu olmadı diyin düğün etdi gelin aldı üsdüne. Ne hal dursuñ.

-Olurdu belki oğlu?

-Olmadı. Men doğunca hiç olmuyk. Babamda évlendi. Dört dene oğlu bi gızı oldu
10 ondan. Méni de satdı mende güçcügüdüm, dizleri gırdı gitDi babası evine oturdu
anamda.

VIII. METİN

Derleme Yeri: Akgün (Yeregiren)

Anlatan: Mübeccel ÖZCAN, 42 y.

Konusu: Kolunun kırılması

-Vardım gapıyı aştım. Hih! Bi bakdım etraftan bi çıtırtı geliy. Men de arıydım nerden geliy diy. Nası geldi ilan 2 metre var. Ayağam da terlik var. Gúlân dedim bi cēz. Başga diyemedim. gúp bi yatDım oray(a). Şu golum altında galmış. Orda da büyü(k) daş var. Daşa dey (..) şöle yatın°ca ayağmıñ üstten ilangeşti. Bitmiy de uzunolduğuna. Gıdır gıdır ediy. Dilim boğazıma gaşdı, gonusamadım. Ordan çıkdım. Gúlân gel benim goluma bişey oldu diyem. O da buhalda çay içiy. Öteye annaca geliy Şo vahife bakdı. Kimse yok. Menem. Geldi bu sefer babamı ünnüyüp geliyimmi gayfeden, nenemi ünnüyüm mü? Niydice|ğonnar diyem o da baharlada bi ufalarla Diñer'e götürürle. Anam geldi sônā. Höle ellerimi birbirine filan galdı, kakmadı şu golum. Fadime Mama'ya gitdik, ufalaTmaya, Fádime Mama ufaladı. Ordan geldik gine olmuy. Çocuklar gelmiş Seydi demiş: Téyzemiñ golu gırıldıyñ gel. O da çocuklar da gece geldi Musdafayna, Özkan, ana filme götürcek seni gece Dinar'a. Anam benim golum iyi olu bişiy yok. Onnar gidenden sona nasıl bağıriyam. Gúlhân goluma bişiy oldu benim kaç. Soğan sardıydı o da. Sabanā geri getdik Dinar'a ikimiz kak mobilete min gidelim! Kendi götürdü. Zübeyde Nene'ye sardırdık. İki günde onuñ içinde iy|olacā yok.

-Sônā agam geldi. Taksiyne geldi. Kendoldu bizi de Isparta'ya getDik. Filim çáktırdık ortepediye gıttık. Agam gorkar ele şeyden. Sakat galacañ diy gorkuy. Gezdiriyle meni Ispartanıñiçinde. E ilaç verdi o da et gelişdirmiy filan, hap verdi. Burā gadar et késiğidi aba et gırılmış adleler üzülmüş kendimi birden atınca, ağırlığına. Gösderiyem ilanı, şurdan geldi bak diyem şu otuñ içiñden. Bir aydır çekiyem. Hiç iş dutmadım. Yarım kilo ağırlıgalma dedi tokTur. Iscak suya goyacañ, on dağa havlu goyacañ dedi ıscak suyna buraña basacañ gavişdıracak şindi onu etdim yeni etdim geldim buraya.

IX. METİN

Derleme Yeri: Bağcılar

Anlatan: Nazik SAĞLAM, 65 y.

Konusu: Yemekler

-Buralı mısın?

-Buralıyam.

-Kaç çocuğun var?

-Dört. Biri olan üçü kız.

5 -Eşin yaşıyor mu?

-Öldü.

-Çok mu oldu?

-Çok oldu, 23 sene oldu.

-Hasta mıydı?

10 -Vurdular. Düğüne gitti de.

-Yanlışlıkla mı?

-Yanlışlıkla. Oynuykán kürd|oyunu oynuykan dabanca atıylarımış gazaynan dēydi.

-Çocuklar burada mı?

-Üçü burda da. Biri yabanda. Deñizlide

15 -Yemeklerinizi anlatsana?

-Çorba, aş, badılcan, ondan sonācīma patatiz, pirinc|aşı, bōrölce bunnar bişer.

-Bulgur aşını nasıl yapıyorsunuz?

-Bulgur aşını yağarederiķ sede yağ deriķ! Goyun yağını eritdik mi goyun yāğnıñ içine bulguru salarık adam|akıllı aş olu yā o zaman.

20 -Koyun yağı dediğiniz?

-Davardan olu.

-Kuyruk yağı mı?

-Ya yā. Sererik südü. Südü sererik yüzüntü alırık. Gaymak tereyağ.

-Ağır olmuyor mu, alışkanlık mı?

-Hep ona alışdık, hem onnā yērık.

X. METİN

Derleme Yeri: Ocaklı

Anlatan: Zalha YILMAZ, 52 y.

Konusu: Hayatından

-Annenle mi yaşıyorsun?

-Annemle bir çataкта yaşıyağ işde.

-Neyin var hasta mısın?

-Hasdayım böğreklerim sancıy onu da parayı bulup gidemiyek bēle uğraşıyam.

-Bol bol su iç.

-Çok içiyem. Suyu da içdim, böğreğimin sağ tarafım bütün sancıy. Garnımıñ āleti-bütün sancıy. Elimde de olmadığından gidemiyem bele uğraşıyağ. Adam öldü işde bi çocuğum varıdı dokuz aylığıdı. Öleli gay 22 sene oluy beyim. Dokuz aylık çocuğu böyütdüm. Asgere yolladım, everdim. Geliniñde hiç hayrı olmadı ıccık oldu, gitti. Bele işde uğraşıp duruyok. Bi yaşlı gadınla birbirimizi yeddiyeğ. Buna yaşlı aylığı alıyem üç aydan üç aya, kendimde accık sakatım sakat aylığı alıyem.

-Oğlun nerede?

-Oğlum Diyarbakır Lice'de. Şeyde doğu tarafında. Gumanda olarak askerlik yapıyo. Bu ay Allah izin verirse dokuz ay olacak!

-Daha küçük yaşı galiba?

-Yaşı güççük. Daha 21'ini yeni bitirdiydi, asger oldu. Seksen doğumlu.

-Senin yaşı kaç?

-Menim yaşıım elli iki ga.

XI. METİN

Derleme Yeri: Ocaklı

Anlatan: Havana KAYA, 82 y.

Konusu: Hayatından

-Nasıl evlendin?

-Men mi düğün itdiririm. Evlendim. Orda bisürü çoluğum çocuğum oldu a yavrim.

-Kaç yaşındaydın?

- 15 yaşında, 20 yaşındeydim. Hindi sekizen iki yaşındıyam. Hindi aylığa gittim mi
5 gösteriyem onnara sekzen iki yaşında. Ay|gadin gızım güzel gızım.

-Nasıl geçiyor günlerin, yemek yapabiliyor musun?

-Yemeği de yaparık badılcan yaparık, kumpir yaparık, ondan keri, börölce yaparık,
tarhana yaparık, her şeyi yaparık, yapılma mı yavrim?

-Un tarhana mı?

10 -Hı un tahranası yaparık?

-Nasıl yapıyorsun?

- Kendimiz iderik böle yoğurdunan gararık iderik. Gurudarak, torbaya gayarık.
Ondankeri üzümleirim, almalarım. Almaları satdık. Sekiz çuval arpa itdik Maşallah.

-Mal var mı?

15 -Malımız iki cēz inēmiz var. Biri düve biri inek.

-Düvek dediğin ne?

-İneğin yavrisı?

-Bu evi kim yaptı?

-Bunnarı kendimiz işde çocuklar yaptı. Bu tavandakiler hazır mı? Hā. Onnar hazır o
20 zaman benim adam itdiydi.

-Gelin kızları anlatır mısın, nasıl giyinirler?

-İşde gelin kızlar böle olar, şey ederler ondan keri ipeğ alırlar, seher asdarı iderler. Ele
giyerler a yavrim.

-Kafanda bağı olan ne?

25

-Ele|derler a yavrim

XII. METİN

Derleme Yeri: Ocaklı

Anlatan: Zalha YILMAZ, 52 y.

Konusu: Düğün töreni

-Biz hindi düğün törenini yaparık. Üç gün evvelcesi başlıyārık. Elbisiyi keser gelerik. Geldikten kēri ordan babasına başlığını vererik.

-Başlık veriliyor mu?

5

- Üç yüz elli milyon başlık vėrdim. On beş tane altın yaptım. Beş tane bilezik yaptım. Ondan kēri kamaraylan getdik düğünümüzü yaptık. Gız anasınıñ evinde, amcasınıñ gızı. Yaptık, herşeyisini aldık, hazırladık. E yemekler diyerseñ de goyun keseriz. Davar, ondan kēri bütün ahaliyi davatlederiz. Bu avluda çadır dutarız kölgelerde. Davulcular olu, kamaracılar olu görenimizi görerik biz yaptık dutduk mu, gız evine vararık oráya, ne gadar çehizimiz varısa sererik

10

-Nereye?

- İplere sereriz. Ondan keri tavanlarıñ üsdüne. Onnar oynına, gaynıya. Gelin gider baş düydürtü yapar. Eveli gitmezdik. Antereler filan giyerdik atınan çıkardık. Şimdi arabıynan çıkıyle. Şindiki gızlar baş düzültüy geliy, eller tabi şey|oluy. Eldivanlar, çiçeği... Şo çiçeği şonlar tacı geliniñ. Arabaya miner alı gelerik. Ne diliyerseñ gızım, taksici virmez, para virerik onnara da. Başlarına para saçarık, çerez saçarız. Geline oğlana dağıtdırarak. Allah'ım yarebbim sizlere de göstereyin. Türelerimiz yiye içeriz işde şu! Ne yapıyım ay cānım.

15

-Karanfil takmıışsınız geline.

- Garafil takarık. Ihıcık. Bak davara kesdik üstden damatınan|oğlan, gelin şeydiy. (atlıyor) Şunnar işde altını, zenciri. Kúpeler orda başına olup geliyince tacına küpe orda galmıışımış, aldı geldi sonadan damat. Eveli üçletek giyeridik.

20

-Sen üç etek mi giydin?

-Men üç etek giydim. Bak benim şó esgi törenim. Menim adamınan çıkdık. Öntümüzde peşgirilen.

25 -Var mı kıyafetin hâlâ?

-Var.

-Giyer misin?

-Sen giy.

Senin gelinliğin sen giy de bakalım.

30 -Allah! Hasdıydım valla seniñliğin şeyitdim.

Sağol.

-Türkü de çağırırsın bize?

-Men ne çağırıyım gız, yanıma ay anā!

Bursanıñ gızıl olur üzümü

35 Sererler boylarıñ úzúnú

Alırlar şu yollarıñ düzünü

Al meni ésmer güzeli

Yārimle gol gola gēzmeli...

Bursadan dün gēcē geşdim.

40 Eyildim suyundan işdim.

Men o yarden temelli mi vazgeşdim

Al meni esmer güzeli

Yārimle gol gola gēzmeli.

Hamāmā giderken ay anam bahcam dutuşdu vay vay.....

45 Şalvarım düşdü á yar dolarım inşallah.

Menim|olur ihşallah.

Hamamıñ yollarıñ ay anam

Bahçede börtölce vay vay

Hamamdan geliyi a canım

Gēlin görümce a yar

Gollarıña maşallah a yar

Menim olur inşallah.

XIII. METİN

Derleme Yeri: Bağcılar (Hacıbeşirli)

Anlatan: Hesme ÜNAL, 90 y.

Konusu: Evliliği

-Başıma gına vurdular yavrum. İlk üç garı birikdi bu gomşular. Merhemet dedi gocam gede galdı. Gapılar örtük İlle bunu Ehmetağa veriñ. Men de güçcükçüğem aklım ermiyki. Burda hısmımızla emimiz. Kınayı vurdurduk. Anama, verelim ge dedi, gedeniñ elini goynuna goyalım dedi. Nereye verecik münasıp dedi. Anası yok, bacısı yok. Verelim, bahalım, görelim, gözetliyelim, çorum oldu, çocuğum oldu işde goca kopák oldum yavrum.

Kaç çocuğun oldu?

-Dört dene gızım var.

-Ölen olma mı? İki oğlum öldü, ikide gızım öldü ellem. Geçmiş gün aklımdan çıkdı.

-Yok nine evlendikten hemen sonra çocuğun oldu mu diyorum?

-Yā iki sene üç sene olmadı.

-Kızların nerede şimdi?

-Gelin|oldu gitti.

-Burada değiller mi?

15 -Yaâ! Biri Çürüklüde, biri Alamanda, biri burda biri de Dinner'de, hinci sizi tanıyamadım.

-Yabancıyız nine?

-Gurban|olduğum Allah acı görmeñ yavrım, belā galmañ yavrım, yurtlañ dibinde galdım yavrım, gözlerim görmiy gulām duymiy, gafam almiy. Olum Dinner'de.

20 -Gözün hiç mi görmüyor?

-Göriyem göriyem alan talan göriyem gözümüñ önde duman var gibi.

-Türkü söyler misin nine? Neşeli bir şey?

Ağlıyarım ben. Ne dim de sölim ay anam. Devre düvre ağlıyarım. Kendi başıma otdüm yerde. Gelinimi de gocama da. Evlerim ıssız galdı, goynum guzum diye ağlıyarım tek başıma.

25

-Başındaki nedir nine?

-Bürgü. Hindi yandı bürgüm de.

-Başındaki?

-Poçu poçu da.

30

-Bu köyün ismi niçin Hacıbeşirli?

-Aman ne bilim ben yavrım. Allah'dan Hacıbeşirli olmuş. Biz yürüğümüñüz şórlarda da. Şo tarlanıñ sahábı. Bizi getimiş orda ne duruyoñuz yürük.....Anam ırāmetlik lāf ederdi. Çok zenginlerimiş bunnar. Hacı Gasım diyerler, Mehmet diyerler.

-Ağzında diş yok. Nasıl yemek yiyorsun?

35

Hay diri darı yiyem iyi kötü.

-Yalnız mı yaşıyorsun?

-Olum var. Dinner'e gitti de. Akmēm yoğudu böğün. Hay ciğeriñe gurban olım gara Memmedim. Akmékleri dolaba goyuğ gidik. Ayşa kemik getdiydi. Men de yimedim. Onuñ aygazınıñ üsdüne goydumudu. Ana kim goydu onu diy. Men de men goydum. Memmet yisin diy didim. Yidiñ mi didim? Yidim didi. Iccık da sā goydum didi. İy yavrım dedim Hadi git sâlcāna dedim. Şu yere bakdım silim süpüriyim diye Eliñe gurban olım 'yavrım gara Memmedim. Meni dövse sövse yine de. Açık kafa eserli.

40

Memmediñ de. Mē azerler, teldirler men de gücüne gider. Gayış derili diyem körmüñ
gayış doğurmaydıñ dir. Onu file anlamıya mı geldiñiz yavrım?

45 -Bize bir beyit söyler misin mama?

-Hani aklıma gelmiyki gī! (Siz olmasañız aklıma gelirdi)

Treniñ camları parlak,

Yarimi goruya yollayan Allah

Yalıñız örtüde olmuy sabah

50 Meni öldürüy gahirli marah.

-Men goci işdemem gī!

-Niye?

-Gocam deliydi beni dövetti.

-Deli miydi?

55 -E işde başı eserdi. Çocuğudu. Birbirimizi yerdik. Sabā gadar āşāma gadar. Sónā
akıllandı ya iy oldu ya meni ödürdü de iy|oldu, ölesiye dā mā böle vurdu. Basdon vurdu
şurda otdúm yere.

-Niye ki?

-Sen lafletmesini bilmiñ diye.

60 -Ne güzel konuşuyorsun işte.

Ay oğlan aylı mısıñ

Minare boylu musun?

Minarem bıçak bıçak.

İçinde demir ocağ.

65 -Türkü çağırıydım. Çok türkü valla biliyem ya unuttum. Siz gelince şaşırttım. Allah,
gurban olduğum Allah dutduğunuz ėsán ossuñ. Allah, ayağıñıza daş değmesiñ.

XIV. METİN

Derleme Yeri: Yıprak

Anlatan: Gülistan BİNBİR, 73 y.

Konusu: Kilim dokumacılığı

-Size ebe diyorlar ebelik mi yaptınız?

-Yok

-Niye ebe diyorlar?

-Buranın âdeti nene demezler ebe derler. Gızım şurda minder varıdı. Men de hep altıma
5 yığdım çocuğın altına çıhar.

-Sen mi dokuyorsun hep kilimleri?

-Hi. Men de tohuyam bu da tohur da şetmez.

-Nerden öğrendin kilim dokumayı?

-Kilim tohumayı. Men evelden kendi çocukluğumdan bu yana tohuram. Tâ bu
10 gibiykenden hindi bu on beş yaşında men belki daha bunuñ yaşıdan evelden beri tohuruk
biz. Böle tohuyanların yanında öğrenirik dohuruk.

-Nerede satıyorsunuz?

-Emizde. İpini satın alıylar köyde hindi böyün bazar getiriler satıcılar.

-Siz bunu kime satıyorsunuz?

15 Bunu satmıyk bunu herkes tohuduy bunu men bu gibi bi gıza tohuyam da parasıyla
tohuyveriyem. Bunuñ verecê mene elli beş atmış millon alacam.

-Azmış nine?

-Nêdeceñ. Men de bi işe gidemiyem çoh görüyle işde.

-Ne kadar sürede bitiyor bu kilim?

20 -Süresi çoh da uzak. Arhayı endirisiñ bunu şunnar çıkar şu gördükleriñ. Bu enecek de
men şu gedikleri doldurmak için duruyam. Bunu basarsıñ bu enerken şuraya, şu
çubuğın yanına onnar gine sıkışdırısıñ onu gine tohursuñ o ıccıh oraya varmaz el

sıgımyasıya gadar tohuruk tamamında saçak galır. Şurlarda kilimlerde şurlara gadar saçak galır. Hepisi toğunmaz.

25 -Bunlar naylon iplik mi nine?

-Naylon değil, şu halı ipliği. Şu toğuduklarımız ateşde belli olu bilmiyem. Orlondur. Evelden bizim âdëtmiz, köyün goyun çokdur. Onuñ yününü eğidir boyadırdık hindi onu satiyler. Eğirmek boyatmak kaqtı. Bunu aliyler bu çıkdı.

-O daha dayanıklıdır ama değil mi?

30 -O mu o yalngat kirmenlen şöle gaba irisi öle tohurduk. Yumuşakdır güzeldir o. Bu da güzeldir suya filen atışın boyak çıkmaz. Ondan boyak çıkar.

-Kaç çocuğun var nine?

-İki oğlan iki kızıldı. Gızlar da nene oldu. Menim gızlar. Torunlar oldu. Bu da benim torun. En güççük oğlanın gızı bu. Şu yanda büyük oğlan, gelin var.

35 -Bir avluda mı oturuyorsunuz hepiniz?

-He. Geliniñ eşyası da burda zaten. Ora bi duracak gadar iki oda bi salon yaptık. Bi yandâ iki oğlu var onlar duruy. Bir yanda gelinnen gocası duruy şu yan pencerede. Men de bu gızınan burda duruyk. Bura eski emiz, önceki ev bura. Bunuñ dedesi öleli çok oldu. Mide arıdı bilmedik biz. O zamanlar yol yok. Dē Isparta'ya gitdi sonadan iyce artışı. Mide ganamış gurtulunmamış. Gidemedik yol yolağ yok. Yalıñızlık da evde bi men galdım. Çocuklar daha güççük. En böyüğü on yaşındaydı. Onuñ güçcügü gız yedi yaşındaydı, onuñ güçcügü oğlan dört yaşında, onuñ güçcügü de bi yaşında yok. Kimsesiz galdık gidemiyem. Bi de yanına gidip gelenlerden duyduk vefat ettiğini hani bildirmediiler bile. Galdırmış belediye. Men tek başıma o çocukları böyütdüm.

SÖZLÜK

A

aba: abla (VIII, 19)

accık: azıcık

ădēt: adet, gelenek (III, 7)

adle: adale (VIII, 19)

ağa: abi, ağabey (VIII, 17)

akmák: ekmek (XIII, 37)

alan talan: karışık, karmaşık, dağınık (XIII, 21)

Alefe: Ali Efe (IV, 21)

alma: elma (XI, 13)

annac: karşı, ön taraf, göz önü, meydan, açıklık (VIII, 6)

annat-: anlat (III, 19)

antere: entari, elbise (XII, 2)

arha: arka (XIV, 20)

asdar: astar (XI, 22)

asger: asker (X, 16)

ăşām: akşam (I, 41)

aşur: aşure, aşur çorbası (V, 41)

atışın: atınca (XIV, 31)

atmış: altmış

ayağa taş değme-: “önüne hiçbir engel çıkmasın, işlerin kolay olsun” anlamında bir dua,
istek sözü (XIII, 66)

azer: azar (XIII, 43)

B

badılcın: patlıcın (II, 35)

bağır: göğüs

bah: bak- (III, 55)

barabar: beraber

basdon: baston (XIII, 56)

baş düydürü: kına gecesinde gelin süsleme (XII, 11)

başga: başka

başgası: başkası (IV, 52)

başı eserli: kafası bozuk, akıllı yerinde olmayan, deli (XIII, 42)

bazar: pazar (XIV, 13)

bek: kuvvetli (IV, 35)

bekmez: pekmez (IV, 46)

Bēkóy: Beyköy (II, 39)

bēle: böyle

beñ: baen (II, 28)

bi sürü: bir sürü

bicēz: bir ceğiz (VIII, 2)

biş-: piş-

bişir-: pişir- (VIII, 6)

bişiy: bir şey (VIII, 6)

bohca: bohça XII, 44)

bóún: bugün (I, 60)

boyak: boya (XIV, 31)

bögün: bugün (XIII, 37)

böğrek: böbrek (X, 6)

böle: böyle (XIV, 11)

börülce: böğrülce (V, 42)

böyük: büyük

böyüt-: büyüt-

buhal: avlu ya da seki olarak kullanılan boşluk (VIII, 6)

búrgú: baş örtüsü (XIII, 27)

burlā: buralar (III, 60)

C

cavır: gavur (III, 7)

Cevcet: Cevdet (IV, 11)

cēz: çağız (VIII, 2)

cufuriyet: cumhuriyet (Dinar'da bir köy) (II, 399)

cumá: cuma (III, 15)

Ç

çehiz: çeyiz (II, 19)

çekát: ceket (III, 11)

çih-: çık- (VI, 1)

çille: çile, sıkıntı (III, 53)

çocuh: çocuk (IV, 63)

çülovası: çölovası (II, 39)

D

dā: daha (I, 16)

dabanca: tabanca (II, 9)

dāhíyyi: daha iyi (III, 19)

dakga: dakika (VIII, 21)

daş: taş (XIII, 66)

daTlı: tatlı (II, 24)

davar: inek, öküz, eşeğe verilen ad

davat: davet (XII, 7)

değel: değil (IV, 82)

değērmēn: değirmen (I, 16)

dene: tane (V, 42)

devre düvre: zaman zaman (XII, 23)

deyze: teyze (VI, 5)
 di:-de- , söyle- (IV, 19)
 Diññer: Dinar (XIII, 37)
 du gayri: dur artık (III, 7)
 dut-: tut- (V, 17)
 dutuş-: tutuş- (XII, 44)
 dükğan: dükkān (VI, 9)
 düve: küçük dişi sığır (XI, 15)

E

Ē: ev (XIV, 13)
 ebe: nine (XIV, 4)
 ědēt: adet (III, 7)
 ehdiyar: ihtiyar (III, 43)
 Ehmed: Ahmet (III, 60)
 elbisi: elbise (XII, 1)
 eldivan: eldiven (XII, 13)
 ele: öyle (III, 60)
 ellēm: herhalde, galiba, zannedersem (XIII, 9)
 endir-: indir- (XIV, 20)
 entere: entari, elbise (XII, 2)
 ēsan: esen, sağlık (XIII, 66)
 esger: asker (X, 16)
 esgi: eski (XII, 23)
 esme': esma (V, 21)
 eşgiyā: eşkiya, dağda, kırdā yol kesen haydutlar (V, 32)
 eşgiyā: eşkiya (V, 32)
 eveli: evveli (I, 57)
 ever-: evlendir- (X, 9)
 evvelcesi: öncesi, başı (XII, 1)
 eyil-: eğil- (XII, 40)

F

fasille: fasülye (IV, 31)
 firsand: fırsat (II, 47)
 file: falan (XIII, 44)
 fisdan: fistan, fistan, elbise (III, 2)
 fotúráf: fotoğraf (V, 30)

G

ga: gayrı, artık, sonra (I, 48)
 ğadar. kadar (XIII, 9)
 ğadın: kadın (III, 60)
 gaĝnı: kaĝnı (VI, 20)
 gahir: kede sıkıntı (XIII, 50)
 ğal-: kal- (VI, 20)
 galdır-: kaldır-
 ğanlı: kanlı (VI, 18)
 ğapı: kapı (VIII, 1)
 ğar: kar (Metinde temiz anlamında) (II, 32)
 ğarafil: karanfil (XII, 19)
 gardaş: kardaş (V, 18)
 garı: karı (IV, 73)
 ğarın: karın (X, 6)
 gariş-: kariş- (IV, 24)
 gasım: kasım (XIII, 33)
 ğaş-: kaç- (III, 27)
 ğat: kat (I, 90)
 gat-: kat- (IV, 32)
 gavişdır-: kavuşturun-
 gay°ı: gayrı, sonra, artık (X, 8)
 ğayfe: kahve (VI, 4)
 gayı: gayrı, sonra, artık

ğayın: kayın, eşin erkek kardeşi (V, 10)

ğayış: metinde esmer anlamında (XIII, 43)

ğaymak: kaymak (IX, 23)

ğayna-: kayna- (IV, 46)

ğāzā: kaza (VI, 5)

ğazan: kazan (IV, 37)

ğazē: kaza (II, 22)

geçi: keçi (IV, 55)

gede: öksüz, çelimsiz, zayıf (II, 15)

geş-: geç- (XII, 41)

geşmiş: geçmiş (V, 17)

get-: getir- (XIII, 38)

get-: güt-

gımıllı: kımıllı (Dinar'da bir köy) (II, 39)

ğınalı: kınalı (II, 3)

gırılmış: kırılmış, metinde ölmüş, kalmış anlamında kullanılmış (VI, 18)

gıs: kız (III, 19)

gıyma: kıyma (IV, 31)

ğız: kız (XI, 22)

ğızıl: kızıl (XII, 34)

gidenden: gittikten (sonra) (VIII, 13)

gine: yine

goc(i): koca (XIII, 51)

goca garı: koca karı (IV, 73)

ğol: kol (XII, 43)

gon-: koy-: yavru: yavru

ğonum gogşu: konu komşu (III, 30)

goru: koru, küçük ormanlık (XIII, 48)

goruk: koyarız (IV, 37)

goyandan: koyduktan (sonra)

ğoyun: koyun (IV, 55)
 gön: deri (IV, 75)
 gönü: gönlü (III, 36)
 göül: gönül (III, 35)
 gulām: kulağım (IV, 29)
 ğuma: kuma (VII, 5)
 ğumanda: komando (X, 13)
 gumpir: patates (XI, 7)
 ğúp: metinde ünlem olarak kullanılmış “gúp diye düş-“ (VIII, 3)
 ğuru-: kuru- (XI, 12)
 ğutmu: çeşitli renklerde işlenmiş elbiselik kumaş (I, 74)
 gúvá: güvey, damat (III, 11)
 ğuzu: kuzu (III, 44)
 ğüçcük: küçük (X, 16)
 güzün: sonbahar (VI, 14)

H

Hăcāhmāt: Hacı Ahmet (V, 39)
 hasda: hasta (IV, 82)
 haşgeş: haşhaş (II, 11)
 Hatca: Hatice (V, 2)
 Havizē: Hafize (VI, 10)
 he ye: evet (V, 44)
 heç: hiç (I, 41)
 Helime: Halime (V, 21)
 hepisi: hepsi (V, 17)
 herhal: herhalde, galiba
 herkeş: herkes (III, 35)
 hī: evet (III, 52)
 hinci: şimdi (XIII, 15)

hindi: şimdi (XII, 1)

höle: höyle, şöyle (VIII, 9)

I

ıccık: azıcık (VI, 14)

ıcığ: azıcık (I, 95)

ırāhmetlik: rahmetlik (ölen kimse için söylenir) (XIII, 32)

Iramazan: Ramazan (III, 59)

ıscak: sıcak (VIII, 21)

İ

iT-: et- (XI, 2)

ilan: yılan (VIII, 2)

ileşber: rençber, çiftçi (IV, 75)

inne: iğne (IV, 71)

‘İpraham: İbrahim (V, 14)

isdeyni: istediğini (III, 35)

işdi: işte (III, 46)

işlik: içlik, iç gömleği (III, 11)

itdir-: ettir- (XI, 2)

K

kamara: kamera (XII, 8)

kel-: gel- (I, 70)

kēri: sonra (XI, 13)

keşgek: bağdaydan yapılan bir tür yemek (V, 41)

kirmen: Elde yün eğirmeye yarayan araç XIV, 30)

kóc: göç (VI, 17)

kopák: köpek (XIII, 5)

ķopák: köpek

kölge: gölge (XII, 7)

kúrdoyunu: kürt oyunu (IX, 12)

kúsdü: kadın ceketi, uzun hırka (III, 5)

L

lağap: lakap (V, 24)

loba: roba, giyeceğin göğüsle omuz arasında kalan bölümüne eklenen parça (IV, 71)

M

mā: bana (XIII, 56)

mal: hayvan (XI, 15)

mama: nine (VIII, 10)

marah: merak (XIII, 50)

mē: beni (XIII, 43)

Memmed: Mehmet (XIII, 43)

men: ben (IV, 38)

merhemet: merhamet (XIII, 1)

meseme: mesele (III, 33)

meydan al-: meydana gel- (IV, 63)

mezerlik: mezarlık (V, 22)

Mısdafa: Mustafa (V, 29)

millon: milyon (XIV, 16)

min-: bin- (VIII, 14)

motur: motor (III, 20)

mūnasip: mūnasip, uygun (XIII, 4)

N

nası: nasıl (VIII, 13)

nē: niye

nohudaşı: nohut aşısı, nohut yemeği (V, 41)

O

oğlan görmesi: nişandan sonra damat evine hediye götürme (VI, 14)

olan: oğlan (VI, 14)

olar: olur (XI, 22)

olduğuna: olduğu için (VIII, 4)

olu: olur (IX, 21)

orak: ot biçmeye yarayan bir tarım aleti

orāna: orakla, orak ile (IV, 42)

ossuñ: olsun (XIII, 66)

oynuyқан: oynuyorken (IX, 12)

Ö

ödür-: öldür- (XIII, 56)

ören-: öğren (XIV, 11)

övlēn: öğlen (I, 40)

P

‘patatiz: patates (IX, 16)

pendir: peynir (VI, 5)

pehriz: perhiz (I, 45)

peşgir: genellikle pamuk ipliğinden dokunmuş, havlu, kumaş (XII, 24)

piransa: pirasa (IV, 31)

pirinc aş: pilav (IX, 16)

poçu: başa bağlanan büyük ipek örtü (XIII, 29)

pontur: pantolon (III, 11)

S

sā: sana (XIII, 40)

sabānā: sabahla, sabah olduğu zaman (VIII, 14)

sac: Yassı demir, çelik. Bu nesneden yapılmış dış bükey pişirme aracı (II, 32)

sahab: sahip (XIII, 32)

sālicāna: sağlıcakla (XIII, 41)

satıl-: kız ver- (VI, 10)

savır-: savur- (I, 16)

sēdē: sade (IX, 18)

sekizen: seksen (XI, 5)

sır et-: (çocuk) yetiştirip büyüt- (IV, 64)

sona: sonra (IV, 16)

sonā: sonra (V, 14)

sónā: sonra

sonācīma: sonracığima (IX, 16)

sulf: sulh, barış (III, 28)

süd: süt (IX, 23)

Ş

şapga: şapka (III, 11)

şcher: şehir (XI, 22)

şētmez: şey etme (XIV, 7)

şile: şöyle

şindi: şimdi (XII, 12)

şo: şu (VII, 14)

şöle: şöyle (VIII, 4)

şube: karakol (V, 27)

T

tahrana: tarhana (I, 32)

Tegfik: Tevfik (V, 13)

temam: tamam (XIV, 23)

tezek: kurutulmuş hayvan dışkısı (I, 12)

Tifan: Tufan (III, 59)

tik-: dik- (IV, 71)

tik-: idik- (IV, 71)

tirid. tirit, kızartılmış ekmeği et suyuyla haşlayarak yapılan yemek (IV, 31)

tohu-: doku- (XIV, 7)

tokTur: doktor (VIII, 21)

tomatiz: domates (I, 46)

topalak: kıyma ve bulgurdan yapılan sulu köfte (V, 41)

tök-: dök- (II, 27)

türe: töre (XII, 16)U

ufala-: ovala- VIII, 10)

Ü

Ülviye: Ulviye (III, 66)

ünne-: ünle- , seslen- (VIII, 8)

Üseyin: Hüseyin (V, 16)

üstden: üstünden (VIII, 4)

Üsülü: Süleyman (V, 21)

üş: üç (III, 46)

üteki. öteki (V, 20)

V

vahit: vakit (VIII, 6)

vazgeş-: vazgeç-

vir-: ver- (XIII, 15)

Y

yaban: dışarı, uzak diyar (V, 20)

yağacak: yakacak (odun, kömür vs.) (I, 10)

yakım yak-: ağıt yak- (III, 49)

yalingat: tek kat (XIV, 30)

yalıñız: yalnız (II, 23)

yalıñızlık: yalnızlık (XIV, 40)

yarenliget-: yarenlik et-, söyleş-, birlikte eğlen (III, 48)

yatandan: yattıktan (sonra) (I, 49)

yaza: alın yazısı (III, 52)

yed-: yet- (X, 10)

Yeregreñ: Yeregiren (Dinar'da bir köy ismi) (IV, 12)

yoh: yok (IV, 64)

yolak: keçi yolu, küçük geçit

yolma yol-: ot yol- (IV, 39)

yórúk: yörük (IV, 17)

yu-: yıka- (I, 10)

Z

zencir: zincir (XII, 20)

KAYNAKÇA

84-89 Dinar Belediyesi Çalışma Raporu, Tanıtım Baskı, İzmir 1989.

Bayraktar, Fatma Sibel, **Kayseri Merkez İlçe Ağzı**, Edirne 1996.

Caferoğlu, Ahmet, **Anadolu Ağızlarından Toplamalar**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1994.

Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara 1993.

Gülensoy, Tuncer, **Kütahya ve Yöresi Ağızları**, Ankara 1988.

Hacıeminoğlu, Necmettin, **Türk Dilinde Yapı Bakımından Filler**, Cönk Yay., İstanbul 1991.

Kalay, Emin, **Edirne İli Ağızları**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1998.

Kalkan, Ayhan, **Her Yönü ile İlçemiz Dinar**, Öztekin Matbaacılık, Ankara 1984.

Karahan, Leyla, **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1996.

Korkmaz, Zeynep, **Bartın ve Yöresi Ağızları**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1994.

Korkmaz, Zeynep, **Nevşehir ve Yöresi Ağızları**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1994.

Oyar, Ahmet, **Salihli İlçesi ve Köyleri Ağızlarından Derlemeler**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 1998.

Özalp, Mehmet, **Marsyas'ın İlinden**, Akın Ofset, Denizli 1997.

TDK, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni**, Ankara 1999.

TDK, **Derleme Sözlüğü**, Ankara 1993.

TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara 1998.v cc

Timurtaş, F. Kadri, **Eski Türkiye Türkçesi**, Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul 1981.

